

İBN HACER EL-HEYTEMÎ'YE (Ö. 974/1567) NİSPET EDİLEN “EN-Nİ‘METÜ’L-KÜBRÂ” İLE ONUN ÖZGÜN “EN-Nİ‘METÜ’L- KÜBRÂ”SI ÜZERİNE

İbrahim HANEK*

Öz

Eserlerin araştırılmadan, incelenmeden müelliflere nispeti, böyle kitapların yayımlanması ve ilim camiasına sunulması karşılaşılan mühim sorunlardan biridir. Bunun örneklerinden birisi X/XVI. asrın önemli hadis, fıkıh ve tarih âlimlerinden İbn Hacer el-Heytemî'ye (ö. 974/1567) nispet edilen “*en-Ni‘metü’l-kübrâ...*” isimli mevlid kitabıdır. Ülkemizde ve bütün İslâm dünyasında tanınan ve mevlid kitabı olarak okunan bu eser, yurt içi ve yurt dışındaki birçok yayınevi tarafından İbn Hacer adına basılmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu eserin İbn Hacer'e nispetinin incelenmesinin yanında eserin tanıtımı, yazmaları, çeşitli baskıları ve üzerine yapılan bazı çalışmalar ele alınmaktadır. Bu eserin nispet probleminin yanında ikinci önemli husus onun gölgesinde kalarak bu zamana kadar hak ettiği ilgiyi göremeyerek yayımına bile teveccüh edilemeyen İbn Hacer'in orijinal “*en-Ni‘metü’l-kübrâ*” isimli mevlid kitabının tespit edilmesi ve tanıtılmasıdır. Bununla birlikte mevlid kitabı olarak sadece mezkûr eseri te'lîf eden İbn Hacer'in, bu eserin ilk dönemlerden itibaren farklı isimlerle anılması ve daha başka nedenlerden dolayı muhtelif pek çok mevlid kitabı te'lîf ettiğiyle ilgili yanlış ve oldukça yaygın kanaat de burada sorgulanmaya çalışılacaktır. Hatta bu yaygın kanaat bir anonim eser hüviyetinde olan ve asırlardır kullanılagelen *en-Ni‘metü’l-kübrâ*'nın ona nispet edilme nedeni olarak düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, *Mevlid-ü İbn Hacer*, *en-Ni‘metü’l-kübrâ*, *İtmâ-mü'n-ni‘meti’l-kübrâ*, İbn Hacer el-Heytemî, Eser Nispeti.

On Ibn Hacer al-Heytemi's Real “al-Nimet al-Kubra” and the other “al-Nimet al-Kubra” Related with Him

Abstract

One of the greatest problems in publishing books is associating a book with the wrong author. One of such examples is the popular book on Prophet's birth (mawlid) called “*al-Nimet al-Kubra*” which is associated with Ibn Hacer el-Heytemî (d. 974/1567), one of the most significant scholars of the era. This book, known and read by many as a book of mawlid in the Islamic world, is published on behalf of Ibn Hacer by domestic and international publishers. In this context, the present study will examine whether the book should be related to Ibn Hacer. Besides, the study will also introduce the book by deeply analyzing its various manuscripts. On the other hand, the study will also publicize another original book of mawlid by Ibn Hacer, also called “*al-Nimet al-Kubra*”. In the end, it will be demonstrated that although Ibn Hacer wrote only

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı (Şanlıurfa/Karaköprü Din Hizmetleri Uzmanı), ORCID ID: 0000-0002-3994-5437, e-mail: el-haneki@hotmail.com

the original “*al-Nimet al-Kubra*”, the book has been identified with different titles since early ages.

Keywords: Hadith, *Mawlid Ibn Hacer*, *al-Nimet al-Kubra*, *İtmamun Nimat al-Kubra*, Ibn Hacer el-Heytemî, Work Comparison.

Makalenin Geliş Tarihi: 28.08.2020; Makalenin Kabul Tarihi: 20.11.2020

Giriş

Kimi eserlerin müelliflere nispeti yeterince araştırılmadan ve tetkik edilmeden neşredilmeleri karşılaşılan önemli problemlerden biridir. Bunun örneklerinden birisi X/XVI. asrın önemli hadis, fıkıh ve tarih âlimlerinden İbn Hacer el-Heytemî'ye (ö. 974/1567) nispet edilen “*en-Ni‘metü’l-kübrâ ‘ale’l-‘âlem bi mevlidi seyyidi veledi Âdem*” isimli mevlid kitabıdır. Ülkemizde ve bütün İslâm ülkelerinde tanınan ve mevlid kitabı olarak okunan bu eserin¹ -aşağıda zikredileceği üzere- üç farklı yazması bulunmaktadır. Bu yazmalardan sadece biri dikkate alınarak yayımlanan bu eserin yurt içi ve yurt dışındaki bütün baskılarında İbn Hacer'e nispet edildiği tespit edilmiştir. Ancak bütün bu yayımlar tahkiksiz olmalarının yanında onlarda ilgili eserin İbn Hacer'e aidiyeti de sorgulanmamıştır. Ayrıca söz konusu eser, çeşitli sahalarda birçok esere kaynaklık ettiği gibi müteaddit akademik çalışmalara da konu olmuştur. Ancak bu çalışmalarda da mezkûr eserin İbn Hacer'e aidiyeti sorgulanmamış; ayrıca bu eserin, orijinal *en-Ni‘metü’l-kübrâ*'nın yazmaları ile mukayesesi de yapılmamıştır.

Bu eksikliği gidermek için asırlardır kullanılagelen ve mevlidler arasında en yaygın olan² *en-Ni‘metü’l-kübrâ*'nın İbn Hacer'e nispetini incelemeye çalıştığımız bu çalışmamızda öncelikle İbn Hacer'in kısa biyografisinin yanında bu eserin tanıtımı, yazmaları, çeşitli baskıları ve üzerindeki bazı çalışmalar ele alınacaktır. Daha sonra da matbu halini bulamadığımız ve yayımlanmadığını düşündüğümüz İbn Hacer'in orijinal *en-Ni‘metü’l-kübrâ*'sının yazmaları, tanıtımı ve diğer isimlerle zikredilen nüshalarının yanında onun sonuç kısmından oluşturulan müstakil mevlidlerin çeşitli mahtutaları da konu edilecektir. Bununla da bir yandan İbn Hacer'e nispet edilen *en-Ni‘metü’l-kübrâ*'nın üslup ve içerik bakımından onun hiçbir mevlid çalışmasıyla bir benzerliği ve alâkasının olmadığına değinilecek diğer yandan da orijinal *en-Ni‘metü’l-kübrâ*'nın farklı isimlerle anılan her bir nüshasını müstakil bir mevlid kitabı sayan yanlış ve yaygın kanaat sorgulanmaya çalışılacaktır.

1 M. Edip Çağmar, *Edebî Açıdan Arapça Mevlidler*, (Ankara: İlâhiyât, 2004) 81; Mustafa Öztürk, “Folklorik Bir Ritüel Olarak Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/56, (Nisan 2018), 84.

2 Çağmar, *Edebî Açıdan Arapça Mevlidler*, 81.

Sonunda da İbn Hacer'e nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın onun müellefatından olamayacağıyla ilgili gerekçeler sıralanacak ve bu görüşte olan günümüz araştırmacılarına da yer verilecektir.

1. İbn Hacer el-Heytemî'nin Hayatı ve İlmî Şahsiyeti

İbn Hacer'in adı Ahmed, künyesi Ebü'l-Abbâs lakabı da Şihâbuddîn'dir. Soy şeceresi ise şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hacer es-Sa'dî el-Ensârî el-Heytemî el-Mekkî.³

Mensup olduğu Sa'd kabilesinin soyu Ensâr'a kadar uzandığı için es-Sa'dî ve el-Ensârî⁴ ile anılan İbn Hacer, doğduğu ve bir müddet bulunduğu batı Mısır bölgesindeki Ebi'l-Heytem'e nispetle el-Heytemî; Mısır'dan taşındıktan sonra yerleştiği ve ömrünün kalan kısmını geçirdiği Mekke'ye nispetle de el-Mekkî olarak bilinmektedir. Ayrıca bizzat kendisinin açıkladığına göre, sükûtu kendisine şiar edinen dedesine nispetle İbn Hacer diye tanınmaktadır.⁵

Müellifin Hacer/İbn Hacer lakabı ile bilinen büyük dedesi Ali, önceleri Mısır'ın Aynişems yakınlarındaki Selmünt nahiyesinde ikamet etmekteydi. Ancak o, buradaki fitnelerin çoğalmasından dolayı Mısır'ın Garbiyye bölgesindeki Ebi'l-Heytem'e taşınmak zorunda kalmıştır. İşte İbn Hacer 909/1504 yılında burada dünyaya gözlerini açmıştır. Çocuk yaşlarında babasını kaybeden İbn Hacer, 120 yıldan daha fazla yaşadığı rivayet edilen söz konusu dedesi tarafından yetiştirilmiştir. O, dedesinin rahle-i tedrisinde Kur'ân-ı Kerîm'i ve Nevevî'nin (ö. 676/1277) *Minhâcü't-tâlibîn*'inin çoğunu ezberlemiştir. Dedesinin vefatı üzerine de eğitimini, babasının şeyhleri olan Şemseddin Muhammed b. Ebi'l-Hamâil es-Sarvî (ö. 932/1525) ile Şemseddin eş-Şenâvî (ö. 932/1525) devralmışlardır.⁶

İbn Hacer, 933/1527 ve 937/1531'de yaptığı hac ziyaretlerinin ardından bir süre Mekke'de kaldı. 940/1534'de üçüncü hac ziyareti için gittiği

3 Şihâbuddîn Ahmed İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva'l-fikhiyyeti'l-kübrâ*, derleyen: Talebesi Abdulkadir el-Fâkihî el-Mekkî, (b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmiyye), t.y.) 1: 3; Ebû Bekr b. Muhammed b. Abdullah es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti Şeyhu'l-İslâm İbn Hacer*, thk. ve tlk. Emced Raşîd, (Ammân: Dâru'l-Feth, 2016), 30; İbnü'l-İmâd, Abdülhay b. Ahmed el-Hanbelî, *Şezerâtu'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*, thk. Mahmud Arnâvût, 1. Baskı, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1986), 10: 541; Ziriklî, Hayruddîn b. Mahmud. *el-A'lâm -Kâmusu terâcim li eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ mine'l-arab ve'l-musta'ribîn ve'l-musteşrikîn*. 15. Baskı, (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002), 1: 23-234.

4 Ancak İbn Hacer, kendisini takdim ederken takva ve tevazudan dolayı bu nispeti pek kullanmadığını önde gelen talebesi Abdulkadir el-Fâkihî el-Mekkî (ö. 982/1574), bizlere haber vermektedir. İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva'l-fikhiyyeti'l-kübrâ*, 1: 3 (derleyen Abdulkadir'in mukaddimesi).

5 İbn Hacer, *el-Fetâva'l-fikhiyyeti'l-kübrâ*, 1: 3; Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 30; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-zeheb*, 10: 541; Ziriklî, *el-A'lâm*, 1: 233-234.

6 İbn Hacer el-, *el-Fetâva'l-fikhiyyeti'l-kübrâ*, 1: 3 (öğrencisi Abdulkadir el-Fâkihî'nin mukaddimesi); Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 32; İbn Hacer el-Heytemî, *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ 'ale'l-âlem bi mevlidihî s.a.s*, (İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Laleli, 3680), 10a (Nüsha c) (müstensihin notu).

Mekke'ye yerleşti. Günlerini Harem-i Şerif'te ders ve fetva vermeye, ayrıca eser yazmaya hasretti. O kadar ki, onun tefsir, hadis, fıkıh, usûl-i fıkıh, ferâiz, kelâm, matematik, tıp, mantık, sarf, nahiv, meânî, beyan ve tasavvuf gibi ilim dallarındaki⁷ eserlerinin 148⁸ adet olduğu belirtilmektedir.⁹ Buna gerekçe olarak da onun te'lîf hayatına çok erken bir yaşta başlamasının¹⁰ yanında ömrünün sonuna değin bunu sürdürmeye çalışması¹¹ ve eserlerini çok çabuk te'lîf etmesi zikredilebilir. Ayrıca o, eserlerini genelde dönemindeki sorunlara cevap vermek üzere kaleme almaktadır. Meselâ mevlidin bid'at olup olmadığıyla ilgili dönemindeki tartışmalara kayıtsız kalmayarak -konumuz olan- *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sını¹² beş günde te'lîf etmiştir.¹³

İbn Hacer, 23 Recep 974¹⁴ (3 Şubat 1567) yılında Mekke'de vefat etmiş ve Cennetü'l-muallâ'nın Türbetü't-Taberiyyîn kısmına defnedilmiştir.¹⁵ Kendisinden birkaç ay önce vefat eden Kanûnî Sultan Süleyman (21 Safer 974/7eylül 1566) kastedilerek "Dönemin dünya ve ahiret padişahları vefat etti" denilerek onlara karşı duyulan sevgi ve hüznün birlikte dillendirilmiştir.¹⁶ Ayrıca dönemin birçok şairi, onun vefatı nedeniyle duydukları hüznü mersiyelelere dökmüşlerdir.¹⁷

7 Cengiz Kallek, "İbn Hacer el-Heytemî", DİA, (İstanbul: TDV yay., 1999), 19: 531.

8 İbn Hacer'in öğrencisi es-Seyfî hocasının 101 eserini tespit etmişken (bkz. Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 68); Lemyâ bint Ahmed ise, onun 117 kitabından bahsetmektedir. Lemyâ bint Ahmed b. Abdullah eş-Şâfiî, *İbn Hacer el-Mekkî ve cuhûduhu fi'l-kitâbeti't-târîh*, (Doktora Tezi, Ummu'l-Kurâ Üniversitesi, 1417/1996) 1: 100. Ancak onlardan sonra gelen Emced, İbn Hacer'in 148 eserini tespit etmiştir. Bkz. Hemen bir alttaki dipnota.

9 Emced Raşîd Muhammed Ali, *İmâm İbn Hacer el-Heytemî ve esâruhu fi'l-fıkhî's-Şâfiî*, (Master Tezi, Ürdüniyye Üniversitesi, 2000), 48.

10 İbn Hacer, te'lîf hayatına 20 yaşındayken başlamıştır. Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi't-târîh*, 1: 101.

11 Hastalıktan çektiği elem ve acılara aldırış etmeden kalemi elinden bırakmayan İbn Hacer'in, vefat etmeden 3 gün önce bile te'lîfle iştigal ettiğini seçkin talebesi es-Seyfî bizleri haberdar etmektedir. Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 68, 73.

12 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b (Nüsha a).

13 Nitekim söz konusu esere 964 senesinin 8 Rebülevvelinde başlamış ve mezkûr ayın 12'sinde tamamlamıştır. (Bkz. İbn Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-kübrâ 'ale'l-âlem bi mevlidi seyyidi veledi Âdem*, (İstanbul. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, 344/3), 21b, 51b (Nüsha a). Ayrıca o, *el-İdâh ve'l-beyân limâ câe fî leyleti'n-nısf min Şa'bân* adlı risalesini bir günde; *Ref'u's-şebehi ve'r-reybi an hukmî'l-ikrâri bi uhveti'z-zevcati'l-ma'rûfeti'n-neseb* isimli eserini de iki günden az bir sürede tamamlamıştır. Bir ve dört aydan az bir süreyle bitirdiği eserleri için de bkz. Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi't-târîh*, 1: 102-103.

14 İbn Hacer el-Heytemî'nin *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ* isimli nüshasının müstensihisi, 972 ve 974 olmak üzere iki farklı tarihle onun ölümünü tarihlendirmektedir. (Bkz. İbn Hacer el-Heytemî, *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ*, 10a (Nüsha c) (müstensihin notu) Ancak 972 tarihi yanlış olmalıdır. Zira onun ölüm tarihini 974 olarak belirten önde gelen talebesi Ebû Bekr es-Seyfî'dir. Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 73-74.

15 Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 73-74; Kallek, "İbn Hacer el-Heytemî", 19: 532.

16 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi'l-kitâbeti't-târîh*, 1: 13, 173.

17 Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 73-74.

2. Heytemî'ye Nispet Edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*

2. 1. Heytemî'ye Nispet Edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın Muhtevası

Yetmiş küsur sayfadan müteşekkil olan *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 11 bölüm, bir salavât faslı ve bir dua kısmından oluşmaktadır.¹⁸ Genelde başlıksız¹⁹ olarak kaydedilen bölümlerin muhteva ve tertipleri şöyledir: Nûr-i Muhammedî'nin her şeyden önce yaratıldığı ve Hz. Peygamber'in yüceliğini konu edinen bir mukaddime,²⁰ mevlid okuma ve okutmanın fazileti,²¹ Hz. Peygamber'in bazı isimleri, şemâili, yüce ahlakı ile kimi hasâis ve mucizeleri,²² daha başka hasâis ve mucizeleri,²³ anne ile babasının evliliği ile Hz. Peygamber'in ana rahmine intikali ve ilgili mucizeler,²⁴ ana rahmine intikaliyle ilgili daha başka olaylar,²⁵ şemâili,²⁶ O'na salavât getirmenin mükâfatı,²⁷ mevlid okuma ve salavât getirmenin mükâfatı ile annesinin hamileliğin her bir ayında bir peygamberin gelip onu müjdelemesi,²⁸ Yahudi rahiplerin doğumunu farketmeleri ile civar memleketlerden O'na ilk iman edenler,²⁹ doğumu esnasında vuku bulan hârikulâde hadiseler,³⁰ salavât ve dua bölümü şeklinde sıralamak kabildir.

Görüldüğü üzere konuların tertibinde ciddi bir düzensizlik ve karmaşanın hâkim olmasının yanında birbiriyle münasebeti pek bulunmayan çeşitli konular birlikte işlenmiştir. Ayrıca onlardan bazılarının farklı bölümlerde değişik muhtevalarla yeniden ele alınmaları da söz konusudur. Hatta eserde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) isimleri,³¹ O'na salavat getirmenin fazileti³² ve mevlid okutmanın mükâfatı³³ gibi hususlar defaatle işlenmiştir. Ayrıca bu düzensizlik ve karmaşa konuların işlenmesinde de göze çarpmaktadır. Meselâ Hz. Peygamber'in ana rahmine intikali bahsinde, bölümle ilgili rivâyetlerden sonra Hz. Aişe'den naklen "Son peygamber'in doğumunu fark eden

18 İbn Hacer el-Heytemî, Şihabuddin Ahmed b. Hacer, *en-Ni'metü'l-Kübrâ 'ale'l-âlem fî mevlidi seyyidi benî Âdem*, (Kahire: Matbaatü'l-İstikâme, 1952). Erbabınca bilinen bu eseri İbn Hacer'in orijinal *en-Ni'metü'l-Kübrâ*'sından ayırmak ve müellife aidiyetindeki şüpheye dikkat çekmek için bunda İbn Hacer'in isminden sonra "?" işareti kullanılacaktır.

19 Eserde sadece iki bölüme başlık koyulmuştur. Biri, "Beyânu Fadli Mevlidü'n-Nebî" (bkz. İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 7) diğeri de "Faslun fî Mu'cizâtihi ve Hasâisihi s.a.s" dir. İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 18.

20 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 2-5.

21 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 7-12.

22 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 13-16.

23 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 18-20.

24 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21-26.

25 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 28-31.

26 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 34-39.

27 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 40-42.

28 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 44-47.

29 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 49-57.

30 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 24-26, 28-31, 49-58, 61-67.

31 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 14, 29, 38.

32 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 40-42 (Hatta buradaki bâb ilgili konuya hasredilmiştir.), 44.

33 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 7-12 (Hatta buradaki bâb ilgili konuya hasredilmiştir.), 44.

Mekke'deki bir Yahudi'nin bunu Kureyşlilere haber vermesi, nihayetinde hep birlikte Hz. Peygamber'in annesinin evine gitmeleri ve peygamberlik mühürünü gören Yahudi'nin kendinden geçip bayılması" rivâyeti³⁴ kaydedilmiştir. Hemen ardından da İbn Abbâs'tan Âmine'nin hamileliğinin altıncı ayında rüyada "Sen âlemlerin en hayırlısına hamilesin, onu doğurduğunda adını Muhammed koy" rivâyetine³⁵ yer verilmiştir.³⁶

Bu hususa örnek olarak 10. bölüm de zikredilebilir. Zira onda önce Yahudi rahiplerin Hz. Peygamber'in doğumunu, Hz. Yahya'nın (a.s.) kanına batırılan beyaz bir cübbenin üzerindeki kanın sıvılaşp damlamaya başlamasından fark etmeleri hususu kaydedilmiştir. Sonra da civar memleketlerden İslam'ı ilk seçenlere yer verilmiş ve Fâris'ten Selman, Rum diyarından Süheyb, Habeşistan'dan Bilâl İbn Hamâme el-Habeşî, Yemen'den ise, Üveysü'l-Karanî zikredilmiştir. Daha sonra da Hz. Peygamber'in doğumu esnasında gördükleri harikulade olaylarla Müslüman olan Yemenli Âmir ve ailesinin ihtida kıssaları ve çocuk yaşta olan Hz. Peygamber'i ziyaret etmeleri uzun uzadıya anlatılmıştır.³⁷ Bu karmaşa ve düzensizlikten ve daha başka nedenlerden³⁸ dolayı "eser, adeta temize çekilmemiş bir müsvedde gibi duruyor" diye hükmetmek çok da iddialı bir sav olmasa gerektir.

Nesir ve nazmın iç içe olduğu bu mevlidde, istisnasız her bir konu bitiminde bir şiire yer verilmiştir. Ancak nesir bölümündeki karmaşaya karşın burada bazı şiirlerin kaydedilmesinde mensur bölümlere münasip düştüklerini söyleyebiliriz. Meselâ Hz. Peygamber'in yüceliğini konu edinen mukaddime-nin sonunda *İzzetime yemin olsun, size öyle bir peygamber geldi ki: içinizden, son derece şerefli, zorlanmanız ona ağır geliyor...* (Tevbe 9/128) âyetine istinaden O'nun ümmetine şefkatli bir babadan daha çok merhametli ve düşkün olduğuna değinilmiştir. Ardından da ümmetinin ona salavât okumaları gerektiğiyle ilgili bir şiire yer verilmiştir.³⁹ Yine bu kabilden Âmine'nin hamile-

34 Hâkim, bu, isnadı sahih olup Buhârî ve Müslim onu tahrîc etmemişlerdir. Zehebî de sıhhatine bir engelin bulunmadığına dikkat çekmiştir. Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, 1. Baskı, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 2: 657.

35 Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah, *Delâilu'n-Nübüvve*, thk. Muhammed Revvâs Kal'acî ve Abdulberr Abbâs, 2. Baskı, (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1986), 2: 610.

36 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 25-6.

37 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 49-58.

38 Meselâ Hz. Peygamber'in isimleri ve şemâili ile ilgili konunun ortasında başlık şeklinde konumlandırılmış bir besmele bulunmaktadır. Ayrıca eserin basılmış hali mahtut halinden daha müsvedde şeklinde durmaktadır. Çünkü söz konusu besmele yazmalarda bulunmamasına rağmen eserin bütün baskılarında mevcuttur. İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 14.

39 İlgili şiir şu sözlerle başlamaktadır: *يا امة بنيتها متفضلة صلوا عليه وسلموا في الاولة / Ey peygamberinden ötürü fazilete gark olmuş ümmet! Birincide ona salât ve selâm getirin. (Bu meclisteki birinci salât ve selâmlarınızı getirin)*

امة محمد بالقطوف الدانية صلوا عليه وسلموا في الثانية / Ey hasat mevsimi yakın olan ümmeti Muhammed! İkincide ona salât ve selâm getirin.

*امة محمد بالعلوم متوارثة صلوا عليه وسلموا في الثالثة / Ey ilimlerde birbirlerinin mirasçısı olan ümmeti Muhammed! Üçüncüde ona salât ve selâm getirin. İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 5-7.*

liğin her bir ayında bir peygamberin gelip onu Hz. Peygamber ile müjdelemesi bölümünden sonra Hz. Peygamber ile annesinin methinin konu edildiği bir kaside kaydedilmiştir.⁴⁰ Son olarak da ilk Müslüman sahâbîlerin bahsinin geçtiği bölümün ardından Hz. Peygamber ile aşere-i mübeşşereyi metheden bir şiir zikredilmiştir.⁴¹

Hız. Peygamber'in methi,⁴² şemâili⁴³ ve ehli beyti⁴⁴ ile O'na duyulan sevgiyi⁴⁵ konu edinen diğer şiirlerin, mensur bölümlerle ilgili olarak değil de mevlidin asıl mevzusuna uygun olarak kaydedildiklerine ayrıca dikkat çekmeliyiz.

Eserde konuların işlenmesinde doğrudan ilgili âyetler;⁴⁶ merfû⁴⁷ ve mevkûf⁴⁸ hadisler kaydedildiği gibi onlardan yapılan iktibaslarla da ilgili mevzuya değinilmeye çalışılmaktadır. Meselâ ادني او قوسين قاب /kâbe kavseyn veya daha yakın oldu (Necm 53/9) âyeti ve ما بصرک زاغ ما /ibaresiyle Necm sûresinin 17 âyetinden⁴⁹ iktibas yapılmıştır. Ancak görüldüğü üzere ikinci örnekte alıntı (muktebes) değiştirilerek kaydedilmiştir. Hadisler için de كان ريح المسك ريح من اطيب عرقه ريح /Hz. Peygamber'in ter kokusu miskten daha güzeldi,⁵⁰ /Onun mübarek saçları kulak yumuşağına kadar inerdi⁵² gibi iktibaslar örnek olarak zikredilebilir.

40 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 47-49.

41 İlgili şiire şu beyitle iptida edilmiştir: يا راحت الارواح طابت بكم افراحي /Ey Ruhların şetareti! Sizinle neşem değer kazanıp mukaddesleşti.

انواركم لو لاحت تغني عن المصبح /Nurlarınız parlasaydı çıralara ihtiyaç duyulmazdı. İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 59-60.

42 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 39-40, 42-44.

43 Mevlid okumanın mükâfatından sonra şu beyitlerle başlayan bir şiir kaydedilmiştir: لي نبي /Ey Mevla'm! Benim ismi Muhammed olan yüce bir peygamberim vardır. O'nun üzerimizdeki fazlı kesintisiz devam etmektedir.

هو نبي هو شفعي يا مولاي غدا من نار القويا /Ey Mevla'm! O benim peygamberimdir. O, yarın/kıyamet gününde güçlü ateşe karşı şefaattçimdir.

نور البهي من الشمس يا مولاي خصه رب البريا /Ey Mevla'm! O güneşten de daha parlak olan bir nûr dur. Karanın Rabbi (kimi güzelliklerle) onu tahsis etmiştir. İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 12-13.

44 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 26-28.

45 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 17, 20-21, 31-34.

46 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 3-4.

47 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 13-14.

48 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 15, 18, 19, 23, 25.

49 Âyetin aslı ما زاغ البصر وما طغي

50 Enes b. Mâlik "Resûlullah (s.a.s.) evimizde kaylûle uykusundayken annem bir kavanoz içine mübarek terini silmeye başladı. Resûlullah uyanıp da bunu sorunca annem bu senin terindir, onu kokumuza katıyoruz; o, kokuların en güzellerindendir, dedi" Müslim, Fedâil 83; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 3: 231.

51 Şu hadise dikkat çekilmek istenmiştir. Abdullah b. Hâris "Resûlullah'tan (s.a.s.) daha çok tebessüm eden bir kimse görmedim." Tirmizî, menâkib 10 (hasen, gariptir); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 190, 191.

52 Berra' b. Azib "Resûlullah (s.a.s.) orta boylu iki omuzu arası geniş, sık sakallı, yüzü kırmızımtırak, saçları kulak yumuşağına kadar inerdi. O'nu kırmızı bir elbise içerisinde gördüm ki, O'ndan daha güzel bir kimseyi görmemişti." Nesâî, Ziyet 59, 60.

Eserde zikredilen bazı rivâyetler kaynaklardan farklı bir şekilde kaydedilmiştir. Bunun bir baskı hatası olmadığını hatırlatarak⁵³ tespit ettiğimiz misaller üzerinden bu hususu inceleyelim:

1- Ali'nin (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.s.) ile birlikteyken dağ ve ağaçların ona selâm verdikleriyle ilgili mevkuf hadisin söz konusu eserde kaydedildiği şekil şöyledir:⁵⁴

فما استقبله جبل ولا حجر الا وهو يقول السلام عليك يا رسول الله

İlgili hadisin Tirmizî'deki lafzı ise şöyledir:⁵⁵

فما استقبله جبل ولا شجر الا وهو يقول السلام عليك يا رسول الله

2- Eserde Hz. Yahya'nın (a.s.) kanına batırılan beyaz bir cübbenin üzerindeki kanın sıvılaşp damlamaya başlaması hususu Hz. Peygamber'in doğumuyla ilgili olarak kaydedilmiştir.⁵⁶ Ancak kimi kaynaklarda bu durum Hz. Peygamber'in babasının doğumuyla ilişkilendirilmiştir.⁵⁷

Öte yandan müellifin kendi çaba ve gayretiyle derlediği âyet ve hadislerin yanında kâle, ravâ ve kîle kipleriyle başkalarından blok alıntıları da bulunmaktadır. Meselâ o, kâle Ahmed b. Hasan el-Bekrî⁵⁸ (ö.?)⁵⁹ ve kîle el-Vâkidî (ö. 207/823) diyerek onlardan sayfalarca nakilde bulunmaktadır.⁶⁰

Son olarak, söz konusu eser, bir mevlid kitabında bulunması gereken bütün hususları ihtiva etmektedir. Meselâ mensur parçalardan manzumlara geçerken Hz. Peygamber'e salât ve selâm getirilmesini ifade etmek için Ahzâb 56. âyetin emir kısmını nakarat beyti olarak kullanan İbnu'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201)⁶¹ geleneğine istinaden bu mevlidde de nakarat ve fasıla beyti, "Cennete ve nimete kavuşmak için (ka-

53 Zira eserin üç farklı nüshasında da ilgili hatalar mevcuttur. Bkz. İbn Hacer, *Mevlidü'n-Nebî*, 9a (Nüsha aa); 13a (Nüsha ab); 11a (Nüsha ac).

54 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 19.

55 Tirmizî, menâkib 6; Dârimî, mukaddime 4 (no, 21)/1: 171. Ancak Dârimî'de فَلَمْ نَمُرْ بِشَجَرَةٍ وَلَا أَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ şeklinde.

56 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 49-50.

57 Hüseyin b. Muhammed b. Hasan ed-Diyarбекrî, *Târîhu'l-hamîs fî ahvâli enfesi'l-nefis*, (Beirut: Dâru's-Sâder, t.y.), 1: 182.

58 Bu şahsın ismi yazmalarda "Ahmed b. Hasan el-Bekrî" şeklinde kayıtlı olmasına (Bkz. İbn Hacer, *Mevlidü'n-Nebî*, 10a (Nüsha aa); 14b (Nüsha ab); 12a (Nüsha ac) karşın yayımda karıştırılarak "Hasan b. Ahmed el-Bekrî" şeklinde zikredilmiştir. (İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21.) Ayrıca şunu belirtmekte fayda mülhaza ediyoruz: Araştırabildiğimiz kadarıyla mevlidle ilgili çalışmaları bulunan "Ahmed b. Hasan el-Bekrî" adında bir kimse bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu isimde de tashif olduğunu düşünüyor ve bu şahsın doğru isminin "Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Muhammed el-Bekrî (ö. VII/XIII. yüzyılın sonları)" şeklinde olduğuna kâniyiz. Bu şahıs ve mevlidle alâkasıyla ilgili derli toplu bilgi için bkz. Selami Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, (İstanbul: Akademik Araştırmalar Yay., 2003), 77-78.

59 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21-3.

60 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 61-67.

61 İbnu'l-Cevzî, Cemalüddin Abdurrahman b. Ali, *Mevlidü'l-arûs*, thk. Abdulhafîz el-Bakkâlî el-Gazvânî, (b. y.: 1437/2015), 61, 62, 63, 67.

vuşuncaya dek) O'na salât ve selâm getirin" dizesidir.⁶² Bazen de İbnu'l-Cevzî'nin mevlidinde olduğu gibi ilgili beytin âyet kısmıyla iktifa edilip ikinci dizesi tekrarlanmamaktadır.⁶³ Ayrıca eserde müstakil olarak salavât faslı ve dua kısmı da bulunmaktadır. Duadan hemen önce bulunan salavât faslına şu beyitlerle başlanılmaktadır.

السلام باب من عليك السلام عليك الصلاة /Selâm kapısından sana salât ve selâm olsun.

الظلام جنح في عليك السلام عليك الصلاة /Gece karanlığında sana salât ve selâm olsun.

بالغمام مظلل يا عليك السلام عليك الصلاة /Ey bulutların gölgelediği zât! Sana salât-ü selâm...

الكرام نسل يا عليك السلام عليك الصلاة /Ey şerefliğin nesli! Salât ve selâm sana olsun.⁶⁴

Eserin nihayetinde bulunan dua kısmında, bu dua ve mevliden oluşan sevabın başta Hz. Peygamber'e, (s.a.s.) âl ve ashabına, Hz. Âdem (a.s.) ve zürriyetinden gelen bütün peygamberlere ve mevlidin okunmasına sebep olan kişilere bahşedildiğine değinilmiştir.⁶⁵

2. 2. Heytemî'ye Nispet Edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın Yazmaları

Söz konusu eserin tespit edebildiğimiz üç farklı yazma nüshası Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphanesinde kayıtlıdır.⁶⁶ Nüshaların hiçbirinde mukabele edildiğine dair bir bilgi bulunmadığı gibi ferâğ kayıtları da mevcut değildir. Yine onlarda müstensihâ dair bir bilgi yer almadığı gibi biri hariç diğer ikisinde istinsah tarihi de bulunmamaktadır. Daha açık bir ifade ile nüshalarda, eserin İbn Hacer'e ait olduğunu ifade eden kaydın dışında hiçbir malumat bulunmamaktadır.

Şunu belirtelim ki, aşağıda zikredilecek 5753 ve 6746 numaralı iki nüsha kütüphane kayıtlarında yanlışlıkla İbn Hacer el-Askalânî'ye nispet edilmiştir. Sebebi de başlarındaki "Hezâ Mevlidü'n-nebî sallallahü aleyhi ve sellem li'bnî Hacer r.h." kaydıdır. Yani künye ve nispetten mücerret olan "İbn Hacer" ismini gören fihristi hazırlayan araştırmacılar onu büyük muhaddis İbn Hacer el-Askalânî zannetmişlerdir. Ancak 5182/1 numaralı üçüncü nüshada "el-Heytemî" kaydı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu nüshalardaki "İbn Hacer"-den kasıt İbn Hacer el-Askalânî değil İbn Hacer el-Heytemî'dir.

62 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 5, 12, 39, 42.

63 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 16, 20, 31.

64 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 67-8.

65 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 69-71.

66 Bu arada, istediğim nüshaların asıllarını gösterme lütfunda bulunan Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü yazma eser uzmanı Sadullah Kaya beyefendiye teşekkür eder, saygılar sunarım.

Birincisi: 06 Mil Yz A 5182/1 numaralı demirbaşın 1b-31b yaprakları arasında kayıtlıdır. Yazı türü, harekeli nesih olan bu nüshanın her bir sayfasında 14 satır bulunmaktadır. “Hezâ Mevlidü’n-nebî sallallahü aleyhi ve sellem li’bni Hacer el-Heytemî” kaydı ile başlayan bu nüshanın diğer iki nüshadan farkı; eserin kendi hamdelesinin dışında ayrıca bir hamdele ve salvele ihtiva etmesidir.⁶⁷ Öyle görünüyor ki, eserin yurt içi ve yurt dışındaki bütün baskıları bu nüsha üzerinden gerçekleştirilmektedir. Ayrıca hiçbir yazmada *en-Ni’metü’l-kübrâ* ismi bulunmamasına rağmen eser *en-Ni’metü’l-kübrâ* ismi ile yayımlanmaktadır.

İkincisi: 06 Mil Yz A 5753 numaralı demirbaşın 4b-43a yaprakları arasında kayıtlıdır. Yazı türü, harekeli nesih olan bu nüshanın her bir sayfasında 12 satır bulunmaktadır. “Hezâ Mevlidü’n-nebî sallallahü aleyhi ve sellem li’bni Hacer r.h.” kaydı ile başlayan bu nüshanın yukarıdaki nüshadan farkı; dua kısmında bazı ekleme ve çıkartmaların bulunmasıdır.⁶⁸

Üçüncüsü: 06 Mil Yz A 6746 numaralı demirbaşın 1b-35a yaprakları arasında kayıtlıdır. Yazı türü, harekeli nesih olan bu nüshanın her bir sayfasında 16 satır bulunmaktadır. Bu da diğerleri gibi sadece metne ve “Hezâ Mevlidü’n-nebî sallallahü aleyhi ve sellem li’bni Hacer rahimehüllahü teâlâ” kaydını içermektedir. Bu nüshanın diğer iki nüshadan farkı, eserin üçüncü konusu olan Hz. Peygamber’in isimleri ve şemâili ile ilgili bahsin ortasında Hz. Peygamber’i metheden bir kasideye yer verilmesidir.⁶⁹ Ayrıca bu nüshanın dua kısmında da bazı değişiklikler bulunmaktadır. Meselâ duada isimleri belirtilmeden müçtehitlere ve dört büyük kutba da yer verilmektedir. Bunlardan yalnızca Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî’nin (ö. 561/1165) ismi sarahaten zikredilmektedir.⁷⁰ Öte yandan bu yazmada nüshanın hattından ve nüshada kullanılan kalemden farklı bir kalemle “fî seneti 1203” (1788) kaydı bulunmaktadır. Bu da nüshanın istinsah tarihi olmalıdır.

2. 3. Heytemî’ye Nispet Edilen *en-Ni’metü’l-kübrâ*’nın Yayımı ve Üzerindeki Çalışmalar

İbn Hacer el-Heytemî’ye nispet edilen *en-Ni’metü’l-kübrâ* isimli mevlid kitabının çeşitli baskıları bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla eserin basım yeri ve tarihi belirtilerek yapılan ilk baskısı, İstanbul’da 1308/1890 tarihlidir.⁷¹ Temin edebildiğimiz ve mezkûr basımdan farksız olduğu anla-

67 İbn Hacer, *Mevlidü’n-nebî*, (Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Yazmalar koleksiyonu, 06 Mil A 5182/1), 1b (Nüsha aa).

68 İbn Hacer, *Mevlidü’n-nebî*, (Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Yazmalar koleksiyonu, 06 Mil Yz 5753), 4b, 41a-43a (Nüsha ab).

69 Eserin matbu halinde bu şiirin yerinde başlık şeklinde konumlandırılmış bir besmele bulunmaktadır. İbn Hacer (?), *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 14.

70 İbn Hacer, *Mevlidü’n-nebî*, (Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Yazmalar koleksiyonu, 06 Mil Yz 6746), 1b, 33a-35a (Nüsha ac).

71 Cengiz Kallek, DİA için hazırladığı “İbn Hacer el-Heytemî” maddesinde, İbn Hacer’in *en-Ni’metü’l-kübrâ* isimli eserinin ilk basım tarihini miladî 1890’a tekabül eden hicrî “1308” olarak kaydetmiştir. (Kallek, “İbn Hacer el-Heytemî”, 19: 533.) Şuna hemen dikkat çeke-

şılan yayım ise,⁷² Kâhire'de 1371/1952 tarihinde el-İstikâme matbaası tarafından tahkiksiz bir şekilde gerçekleştirilen neşirdir.⁷³ Ancak 18. yüzyılın ilk yarısında (hatta 15. yüzyıl olması da muhtemeldir.) tedavülde olduğu bilinen söz konusu eserin⁷⁴ zikredilen tarihlerden çok önceleri baskısının yapıldığı anlaşılmaktadır. Eserin günümüzde en çok yaygın olan baskısı, basım yeri ve tarihi belirtilmeden tahkiksizce yapılan yayımıdır. Bu da bize ilgili eserin ilk baskısının da bu minvalde gerçekleşmiş olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Bununla birlikte ülkemizde Hakikat Kitabevi,⁷⁵ Salah Bilici Kitabevi⁷⁶ ve Ayfa Basın Yayın'a ait tahkiksiz baskıları da yaygın bir şekilde bulunmaktadır.⁷⁷ Böylece eserin bugüne kadar tahkikli muteber bir yayımının yapılmadığı söylenebilir.

Heytemî'ye nispet edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ* az kitaba nasip olan büyük bir teveccühe mazhar olmuş bir eserdir. Zira asırlardır⁷⁸ bütün İslâm dünyasında tanınan ve okunan bir mevlid kitabı⁷⁹ olmasının yanında muhtelif birçok esere de kaynaklık etmiştir. Meselâ o, ilk Kürtçe mevlid kitabı olarak kabul edilen ve kendisinden sonra kaleme alınan 60 Kürtçe mevlidin neredeyse tamamına kaynaklık eden 18. yüzyıl müellifi Mela Hüseyin Bateyî'nin (ö. 1850?) te'lîf ettiği *Mewlûdu'n-Nebî* adlı⁸⁰ eserin en önemli kaynağıdır. Bateyî bu Kürtçe mevlidini kaleme alana değin Kürtler, İbn Hacer'in ilgili mevlidinden hocaların Kürtçe çevirileri üzerinden istifade etmekteydiler.⁸¹ Hatta

lim ki, bu yayım bilgisi İbn Hacer'in orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sıyla ilgili değildir. Zira Kallek'in 1977 tarihinde ikinci kere basıldığını belirttiği ve inceleme fırsatı bulduğumuz *en-Ni'metü'l-kübrâ*, İbn Hacer'in orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sı değil mevzuubahis ettiğimiz ona nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'dır.

72 Onun İstanbul 1397/1977 tarihindeki ikinci baskısını inceleyerek bu kaniya vardık.

73 Şihabuddin Ahmed b. Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-kübrâ 'ale'l-âlem fî mevlidi seyyidi benî Âdem*, (Kahire: Matbaatü'l-İstikâme, 1952).

74 Zira 15. veya 18. yüzyılda yaşayan Hüseyin Bateyî (ö. 1850?) mevlidini Heytemî'ye nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'dan esinlenerek oluşturmuştur. (Bkz. Öztürk, "Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri", 84.) Bu da bize ilgili eserin asırlardır ülkemizde okunan ve bilinen bir eser olduğunu göstermektedir.

75 Şihabuddin Ahmed b. Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-kübrâ 'ale'l-âlem fî mevlidi seyyidi benî Âdem*, (İstanbul: Hakikat Kitâbevi, 2011) (Birkaç tane makale, takriz; Süyûtî'nin mevlidle ilgili reddiyesi ve Nebhânî'nin *Kitâbu Cevâhiru'l-bihâr* isimli eseriyle birlikte basılmıştır.)

76 Şihabuddin Ahmed b. Hacer el-Heytemî, *en-Ni'metü'l-kübrâ 'ale'l-âlem fî mevlidi seyyidi benî Âdem*, (İstanbul: Salah Bilici Kitâbevi, ts.).

77 Şihabuddin Ahmed b. Hacer el-Heytemî, *Mevlidün-nebî (en-Ni'metü'l-kübrâ)*, (İstanbul: Ayfa Basın Yayın, ts.).

78 Bu yargıya onun 15 veya 18. yüzyıldaki kimi mevlidlere kaynaklık etmesinden ulaştık. Öztürk, "Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri", 84.

79 Çağmar, *Edebî Açından Arapça Mevlidler*, 81; Öztürk, "Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri", 84.

80 Ayrıca Hüseyin Bateyî'nin mevlidinin ilk baskısında adı Hasan Ertüşî olarak kaydedilmiştir. Mehmet Tıraşçı, "Güneydoğu ve Doğu Anadolu Çevresinde Arapça, Kürtçe, Zazaca Mevlidler ve Müzikal Olarak İcra Ediliş Tarzları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2, (2013): 214, 17 no'lu dipnot.

81 Öztürk, "Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri", 84.

en-Ni'metü'l-kübrâ'nın tercih edilmesi hususu 2000'li yıllara kadar da devam ettiğiyle ilgili bazı veriler bulunmaktadır.⁸²

en-Ni'metü'l-kübrâ'nın kaynaklık ettiği ikinci eser ise, *İrşâdü'l-mu'minîn ve İkâzu'l-ğâfilîn* isimli kitaptır. *en-Ni'metü'l-kübrâ*, bu esere kaynaklık etmekle de kalmamış ayrıca bu eserle onun ihtiva ettiği bütün rivâyetlerin sahih olduklarına dair ittifakın bulunduğuyla da taltif edilmiştir. Şöyle ki, 20. yüzyılın müellifi İbrahim (Toprak) b. Muhammed el-Hasankeyfî (ö. 1426/2006), bu eserinde kaydettiği hadisleri, İslâm dinin özünü teşkil eden ve asırlardır farklı bölgelerde bulunan mümtaz âlimlerin sıhhatlerinde ittifak ettikleri 17 kaynaktan derlediğini belirtmiştir. Müellif, *en-Ni'metü'l-kübrâ*'yı da ilgili kaynakları arasında zikretmiş ve yer yer ondan nakillerde bulunmuştur.⁸³

İbn Hacer'e aidiyeti kontrol edilmeden *en-Ni'metü'l-kübrâ* birçok akademik çalışmaya da konu olmuştur: Örneğin M. Edip Çağmar edebî açıdan 15 Arapça mevlidi konu edindiği çalışmasında ona da yer vermiştir. O, müstakil bir başlık altında önce İbn Hacer hakkında kısa bir bilgi vermekte daha sonra söz konusu eseri genel bir şekilde tanıtmakta ve son olarak da onun edebî yönünü izah etmeye çalışmaktadır.⁸⁴ Ayrıca Çağmar, eserinin ikinci bölümünde mevlidlerde yaygın ve önemli gördüğü edebî sanatları işlerken genelde bu hususu beş mevlid kitabı üzerinden örneklendirmeye çalışmaktadır. Bu beş eserden biri ve hatta en çok müracaat edileni *en-Ni'metü'l-kübrâ*'dır.⁸⁵

Mehmet Tıraşçı da Güneydoğu ve Doğu Anadolu çevresindeki mevlidleri mevzubahis ettiği araştırmasında *en-Ni'metü'l-kübrâ*'ya da yer vermiştir. Ancak o, İbn Hacer'i yanlış tanıtmalarının⁸⁶ yanında söz konusu eserin tanıtımı ve yazma nüshasıyla ilgili kaydettiklerinin de bu eserle bir alâkası bulunmamaktadır. Şöyle ki, Tıraşçı ilgili eseri, "Hz. Peygamber'in (s.a.s.) babasının vefatı, sütanesi Halime'nin yanına verilmesi, Halime'nin şahit olduğu olağanüstü olaylar, İsrâ ve Mirac mucizeleri, gazveleri, evlenmesi ve çocukları" gibi hususları muhtevi olarak tanıtmıştır.⁸⁷ Ancak söz konusu eser bunlardan hiçbirini içermemektedir. O, bu hataya muhtemelen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'yı (Arapça mevlidlerin muhtevasını ana hatlarıyla belirtmeye çalışan) İsmail

82 Meselâ Mardin ve çevresinde yapılan bazı mülakatlarda 2000'li yıllara kadar bölgedeki Kürt kardeşlerimiz arasında daha çok söz konusu mevlidin okunduğuna değinilmiştir. Öztürk, "Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri", 86.

83 Abdurrahman Ece, "İbrahim b. Muhammed el-Hasankeyfî'nin İrşâdü'l-Mu'minîn ve İkâzu'l-Ğâfilîn Adlı Eserinin Hadis İlmi açısından Değeri", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, (2017): 408, 410-411, 413.

84 Çağmar, *Edebî Açıdan Arapça Mevlidler*, 10, 80-84.

85 Çağmar, *Edebî Açıdan Arapça Mevlidler*, 113, 116, 118, 121, 123-4, 126-7, 128, 131-2, 136, 139-140, 142, 144-5, 146, 147-9, 151, -154, 156, 157-8, 160, 163, 165, 166-7, 168-9, 172, 179-181, 184-6, 189, 191, 193.

86 Tıraşçı, İbn Hacer el-Heytemî'yi İbn Hacer el-Askalânî ile karıştırarak onu Buhârî'nin meşhur şârihi olarak tanıtmıştır. (Bkz. Tıraşçı, "Güneydoğu ve Doğu Anadolu Çevresindeki Mevlidler", 229) Ancak bilindiği üzere Buhârî'nin şârihi İbn Hacer el-Heytemî değil, İbn Hacer el-Askalânî'dir.

87 Tıraşçı, "Güneydoğu ve Doğu Anadolu Çevresindeki Mevlidler", 229-230.

Durmuş'un⁸⁸ kaydettikleri üzerinden tanıtmaya çalışmakla düşmüştür. Onu buna sevk eden amil, Durmuş'un "Arapça mevlidler şekil ve muhteva bakımından birbirine benzer" sözü ile onun Arapça mevlidleri tanıtımında mahutut orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın ilk iki varakının görüntülerini kaydetmesi hususu olmalıdır.⁸⁹ Ancak Tıraşçı, İsmail Durmuş'tan kaydettikleri ile tanıtmaya çalıştığı Heytemî'ye nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'yı karşılaştırsaydı veya en azından onu okusaydı muhtevalarının farklılığını hemen fark ederdi diye düşünüyoruz. Ayrıca onun zikrettiği mahtut nüsha İbn Hacer'e nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın değil İbn Hacer'in orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sına ait bir yazmadır.

Bir diğer araştırmacı Mustafa Öztürk de Mardin'deki mevlid merasimlerini konu edindiği makalesinde İbn Hacer'i ve ona nispet edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'yı ele almış ve onları tanıtmaya çalışmıştır. Ancak o da Tıraşçı gibi ilgili eseri Durmuş'un kaydettikleri üzerinden tanıtmaya çalışmıştır.⁹⁰ Ayrıca o, tanıtmaya çalıştığı eserin baskısıyla ilgili bir bilgi vermediği gibi onu kaynak olarak da - ne dipnotta ne de bibliyografyada - göstermemiştir.⁹¹

Kanaatimizce bu kabilden çalışmaların en dikkat çekenini ise, Ziya Gökalp'ın *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın ihtiva ettiği rivâyetlerle ilgili Yüksek Lisans tezidir.⁹² Ancak o, çalışmasını tamamen bu eser üzerine hasretmesine karşılık eserin İbn Hacer'e aidiyetini, yazmalarını ve baskılarını konu edinmemiştir.⁹³

Öte yandan *en-Ni'metü'l-kübrâ*'yı birebir mevzubahis etmeyen çalışmalara, İsa Onay'ın çalışmaları misâl verilebilir. O, mevlid ve naatlarda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) efdaliyetini konu edindiği Yüksek Lisans çalışmasında⁹⁴ ve bu çalışmasından oluşturduğu makalesinde mezkûr eserden bahsetmeden birçok pasaj kaydetmiştir.⁹⁵

Şimdi de İbn Hacer'e nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ* ile onun özgün *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sının üslup ve içerik bakımından tamamen birbirinden

88 İsmail Durmuş, "Mevlid-Arap Edebiyatı", *DİA*, (Ankara: TDV yay., 2004), 29: 481.

89 Durmuş, "Mevlid-Arap Edebiyatı", *DİA*, 29: 481.

90 Zira Öztürk, Heytemî'ye nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın Hz. Peygamber'in (s.a.s.) babasının vefatı, sütanesi Halime'nin yanına verilmesi, Halime'nin şahit olduğu olağanüstü olaylar, İsrâ ve Mirac mucizeleri, evlenmesi ve çocukları gibi hususları ihtiva etmemesine rağmen Durmuş'a dayanarak bunları da içerdiğini belirtmiştir.

91 Bkz. Öztürk, "Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri", 84-85.

92 Ziya Gökalp, *İbn Hacer el-Heytemî'nin Mevlîdinde Geçen Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019).

93 Gariptir ki, o, İbn Hacer'in eserlerini tanıtırken sanki kendisi onu konu edinmemiş gibi *en-Ni'metü'l-kübrâ* isimli bir eserinden ve yazmasından bahsetmiştir.

94 İsa Onay, *Mevlid ve Naatlarda Peygamber Tasavvuru*, (Yüksek Lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2013), 18, 29-30, 47, 52, 56, 64, 73, 74, 75, 77, 79, 112.

95 İsa Onay, "Mevlidlerde ve Naatlarda Hz. Peygamber'in Efdaliyetine İlişkin Tasavvurun Dini Referanslar Açısından Değeri", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*, 19/2, (2019), 497, 505, 508, 511, 512, 513. Ayrıca bu kabilden Hüseyin Akpınar'ın *Urfa'da Mevlid ve İlâhîler* adlı çalışması da zikredilebilir. O, ilgili esere şuralarda atıfta bulunmuştur: Hüseyin Akpınar, *Urfa'da Mevlid ve İlâhîler*, (Ankara: Altan Matbaacılık, 2014), 19, 24, 222.

farklı olduklarına dikkat çekmek için orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'yı tanıtmaya çalışalım:

3. İbn Hacer'in Orijinal *En-Ni'metü'l-kübrâ* İsimli Kitabı

3. 1. Orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın Yazmaları ve Muhtevası

İbn Hacer el-Heytemî'nin en meşhur çalışmalarından biri olan "*en-Ni'metü'l-kübrâ 'ale'l-âlem bi mevlidi seyyidi veledi Âdem*" isimli bu eserin, isminde "mevlid" ifadesinin bulunması onun, sadece Hz. Peygamber'in (s.a.s.) doğumunu konu edindiği düşüncesi zihinleri sarabilmektedir. Ancak bu eser, bir mevlid kitabından ziyade mevlidin dinî hükmünden bahseden bir eser ve aynı zamanda bir siyer ve tarih kitabıdır.⁹⁶ Şöyle ki, *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın birinci bâbının mevlid kutlamalarıyla ilgili bazı eleştirileri ihtiva etmesinden dolayı eser, bir mevlid kitabından ziyade mevlidin dinî hükmünden ve mevlid kutlamalarından bahseden bir kitap olarak kabul edilmektedir.⁹⁷ İkinci bâbına nispeten de eser, siyer ve tarih kitabı olarak kabul edildiği kadar bir mevlid kitabı olarak değerlendirilmemektedir. Zira onda sadece mevlid konusu ele alınmamakta, genel itibariyle siyer konuları işlenmektedir. Bununla birlikte mezkûr eser, mevlid kitaplarının genel üsluplarının aksine onda neredeyse hiçbir edebî sanata yer verilmemiş, bunun yerine öğretici ilmî ve sade bir dil kullanılmıştır.⁹⁸ Eserin ikinci bâbının telhisi olan sonuç kısmı ise, mevlid kitabı olarak değerlendirilebilir.

Bu eseri, *en-Ni'metü'l-kübrâ* ismi ile adlandıranlar arasında bizzat İbn Hacer el-Heytemî⁹⁹ ve seçkin talebesi Ebû Bekr es-Seyfî'nin (ö. 984/1576 veya 1016/1607?)¹⁰⁰ yanında birçok yazma üzerinde de bu isim bulunmaktadır. Ayrıca kimi bibliyografya âlimi de onu bu ad ile zikretmektedir.¹⁰¹ Eserin İbn Hacer'e aidiyeti ve mezkûr ismini ihtiva eden 6 farklı nüsha tespit edebildik. Bunlar şunlardır:

Birincisi: İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde kayıtlıdır. Temin edebildiğimiz bu nüshayla ilgili bilgiler şöyledir:

Nüsha, 344/3 numaradaki mecmuanın 21a-56a yaprakları arasında olup toplam 35 varaktır. Nüsha, 218X155,160X105 mm ebadındadır. Nüshanın sonundaki ferağ kaydına göre müstensih İbn Hacer'in torunlarından oldu-

96 Bu kabilden yani eserin isminde "mevlid" ifadesi bulunup da sadece mevlid konusunu ele almayan ve genel itibariyle siyer özelliğini taşıyan eserlere İbn Nâsırüddin'in *Câmi'u'l-âsâr fî mevlidi'l-muhtâr* ile İbn Dihye el-Kelbî'nin *et-Tenvîr fî mevlidi's-sirâci'l-münîr* isimli kitabı da örnek gösterilebilir. M. Yaşar Kandemir, "İbn Nâsırüddin", *DİA*, (İstanbul: TDV Yay., 1999), 20: 228; Nevzat Erkan ve Ahmet İhsan Dünder, *Mevlid Geleneğinin Önemli Bir Halkası et-Tenvîr fî mevlidi's-sirâci'l-münîr*, (Bursa: Bursa Akademi, 2020), 35.

97 Ahmet Özel, "Mevlid", *DİA*, (Ankara: TDV yay., 2004), 29: 478.

98 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fî't-târîh*, 2: 358.

99 İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 26-27.

100 Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 62.

101 İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyetu'l-ârifîn esmâu'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn*, (Beyrut: İhyâu Tûrâsi'l-Arabî, t.y.), 1: 146.

ğu düşünölen Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Rızaddin b. Hacer el-Ensârî'dir. (ö. 1041/1631)¹⁰² 13 Cemâziyelevvel 1122/1710 tarihinde tamamladığı belirtilen bu nüshanın her bir sayfası 24 satırdan meydana gelmektedir. Müstensihin yazısı açık ve okunaklıdır. Sayfalar temiz olup sayfa kenarlarında çok az tashih ve bazı değerlendirmeler bulunmaktadır. Müstensih bölüm başlıklarının yanında kâle, minhâ, el-cevâb, tenbih ve kezâ gibi kendilerine dikkat çekmek istediğı kelimeleri kırmızı mürekkeple yazmıştır. Ayrıca onun, kırmızı mürekkebi hâşiyede de kullandığı görölmektedir.¹⁰³

İkincisi: İran İslâm Şura Meclis Kütüphanesinde bulunmaktadır. İbn Hacer'in birkaç risalesinin yer aldığı 90211 sayı ve 13713 numaralı mecmuanın 1-45 varakları arasındadır. Ulaşabildiğimiz bu nüshanın ferağ kaydında müstensihin ismi Resûl b. Muhammed b. Şenca b. Eyyûb olarak kaydedilmiştir. Her bir sayfası 25 satırdan müteşekkil olan nüshanın yazısı küçük ve sıkışık-tır.¹⁰⁴

Üçüncüsü: Mağrib-i Aksa Tatvan Kütüphanesinde 456/ع numaralı mecmuada bulunmaktadır. Nüsha, *en-Ni'metü'l-kübrâ* isminin yanında ayrıca *el-Kavlü's-sevî fî asli ameli'l-mevlidi'n-nebevî* adını da taşımaktadır. 61 varaktan oluşan bu nüsha yakın sayılabilecek bir dönemde kaleme alınmıştır. Zira müstensih Ezher hatibi Hasan Recep es-Sekâ onu 12 muharrem 1301/1883 tarihinde istinsah etmiştir. Ayrıca es-Sekâ, nüshasına kaynaklık eden yazmanın, hattı oldukça güzel olan 1201/1786 senesinin mahsulü bir mahtût olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁵

Dördüncü ve beşinci nüshalar Dımaşk Zâhiriyye Kütüphanesinde mevcuttur. Biri 8578'de diğeri de 8628 numaralı arşivde kayıtlıdır.¹⁰⁶ **Altıncısı** ise, Amerika Princeton Üniversite Kütüphanesi Garret bölümü 653 numaralı koleksiyonda kayıtlıdır. Buradaki nüsha 115 varaktır.¹⁰⁷

Şimdi temin ettiğimiz yazmalar üzerinden söz konusu eseri tanıtmaya çalışalım:

Eser, bir mukaddime, iki bâb ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Müellifin mukaddime de kaydettiklerinden, mevlidin bid'at olup olmadığıyla ilgili dönemdeki tartışmalara kayıtsız kalmayarak bu eserini te'lîf ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca çağındaki bazı vâiz ve kassâsların hiç çekinmeden birçok mevzu haber ve hikâyenin yanında masnû'/sanatlı şiirlerle -bazen bilinçli bazen de

102 Bu zat, İbn Hacer'in torunu olmalıdır. O, Rızaddin b. Abdurrahman b. Ahmed İbn Hacer'dir. Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fî't-târîh*, 1: 167-168.

103 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ...*, (İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, 344/3), 21b, 24a-b, 43a, 56b (Nüsha a).

104 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ...*, (İran: İslâm Şura Meclis Kütüphanesi, 90211/13713), 45.

105 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fî't-târîh*, 2: 366.

106 Selahaddin el-Müneccid, *Mu'cem mâ üllife an Resûlillah s.a.s.*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Cedîd, 1402/1982), 35; Muhammed Habîb el-Heyle, *et-Târîh ve'l-müerrihûn bi Mekke*, (Mekke: Müessesetü'l-Furkân, 1994), 227.

107 Heyle, *et-Târîh ve'l-müerrihûn bi Mekke*, 227.

bilinçsizce- Allah ve Resûlü adına yalan ve iftirada bulunmaları da müellifin bu eseri kaleme alma nedenleri arasında zikredilmektedir.¹⁰⁸ Bununla o, önde gelen imamların bu gibilerine elle veya dille yahut da kalp ile itiraz edilmesi¹⁰⁹ gerektiğine dair ihtarlarını dikkate aldığı kanaatindedir.¹¹⁰

Mukaddimât bölümü olan birinci bâb üç fasıldan oluşmaktadır: Birinci fasıl, mevlidin fikhî hükmüyle ilgilidir. İkinci fasıl da mevlid kutlamalarında işlenen kötülükler ve eleştirilerine hasredilmiştir. Üçüncü fasılda ise, mevlid gecesi ile Kadir gecesinin efdaliyeti tartışılmıştır.

Birinci fasıl, mevlidin fikhî hükmüyle ilgilidir:

İlgili bir araştırmanın aksine, İbn Hacer burada mevlid konusundaki tartışmaları ayrıntılarıyla ele almamaktadır.¹¹¹ O burada sadece mevlid kutlamalarını savunan bazı âlimlerin görüşlerini kaydetmektedir. Onların görüşlerine yer vermeden önce mevlidin fikhî boyutunu ele alan İbn Hacer, konuya tam açıklık kazandırmak için onu tarihî ve edebî yönden tahlil etmektedir. Şöyle ki o, mevlidin, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) insanların en hayırlıları olduklarını belirttiği selefin üç asırlık (sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn) döneminde¹¹² bulunmayışı ve bu konuda onlardan hiçbir görüşün nakledilmeyişi sebebiyle bid'at olması gerektiğine kânidir. Ancak o, onun kimi güzel hasletleri hâvi olmasından dolayı bid'at-i hasene olarak değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bunun üzerine o, mevlidin bazı güzel hasletlerine dikkat çekmek için onu şöyle tanımlamaktadır: Mevlid, "Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dünyaya gelmesi sebebiyle sevinmek, O'na duyulan sevgi, muhabbet ve bağlılığı tezahür ettirmek, doğum günü münasebetiyle fakirlere iyilik ve ihsanda bulunmak, Kur'ân-ı Kerîm okumak, çokça zikir ve salât-ü selâm getirmek ve bu hususlarda hakikatten yoksun dik başlı ateistleri, kâfirleri ve müşrikleri gücendirmekten ibarettir."¹¹³ Ayrıca o, Nevevî'nin (ö. 676/1277) şeyhi Ebû Şâme el-Makdisî'nin (ö. 665/1267), bid'atları açıklamaya çalıştığı *el-Bâis alâ inkâri'l-bida' ve'l-hevâdis* adlı eserinde Erbil Atabeyi Muzafferuddîn Gökbörü'nün (ö. 630/1232) başlattığı mevlid merasimlerini övmesini mevlidin bid'at-i hasene olduğunu gösteren en büyük delillerden biri olarak kabul etmektedir. Daha sonra da o bu kanaatini desteklemek için İbnü'l-Cezerî (ö. 833/142), Ebû Zür'a İbnu'l-İrâkî (ö. 826/1423) ve Şeyhu'l-İslâm İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448) gibi âlimlerden bu konu ile ilgili bazı görüş ve pasajlar kaydetmiştir.¹¹⁴

108 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b (Nüsha a).

109 İbn Hacer, burada şu hadise işaret etmektedir: "Kim bir münkerle karşılaşırsa onu eliyle veya diliyle veyahut da kalbiyle düzeltmeye çalışsın." Müslim, İman, 78, 79 (nr. 49); Nesâî 17 (nr. 5008, 5009); Ebû Dâvûd, Melâhim, 17 (nr. 4340), Salât tefrî' ebvâbu'l-cumû'a, 43 (nr. 1140); Tirmizî, Fiten, 11 (nr. 2172); İbn Mâce ikâmü's-salât, 165 (nr. 1275).

110 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b (Nüsha a).

111 Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, 52.

112 İbn Hacer burada şu hadise telmihte bulunuyor: "İnsanların en hayırlısı, benim muasır larım, sonra onları takip edenler, daha sonra da onları takip edenlerdir." Buhârî, Şehâdet 9 nr. (2652), Fezâilu's-sahâbe 1 (nr. 3651), Müslim, Fezâilu's-sahâbe 212 (nr. 2533).

113 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b (Nüsha a).

114 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b-23a (Nüsha a).

İkinci fasıl mevlid kutlamalarında işlenen kötülükleri ve eleştirilerini ihtiva etmektedir:

İbn Hacer bu bölümde genelde kendi döneminde özelde de Mescid-i Haram'da icra edilen mevlid kutlamalarında görülen olumsuz davranışları ele almış ve onlara şiddetle karşı çıkmıştır. Zira kaydettiğine göre buradaki kutlamalar kimileri tarafından harama vesile kılınmıştır. Öyle ki, kadın ve erkekler birbirine karışmış ve kulakların duymak istemediği türden fuhuşlar irtikâp edilmiştir.¹¹⁵

Mevlidin, gizli sadaka, oruç ve Allah'a dua ve yakarıştta bulunmak gibi ibadetlerle ferdi olarak kutlanmasından yana olduğu anlaşılan İbn Hacer, ille de bir merasim yapılacaksa çirkinlikleri önlemek için sadece salah ehli ile kurrâların katılacağı ikram ve sadakaları içeren küçük kutlamaların düzenlenmesinden yana olup bunu diğer şekildeki merasimlere karşı bir alternatif olarak sunmaktadır. Bundan daha fazlasını yapmak isteyenlere de o, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) methinin yanında cömertlik ve zühd gibi güzel hasletlere teşvik eden, bid'at ve münkerlerden sakınmayı özendiren şiirlerin inşa edilebileceğini belirtmektedir.¹¹⁶

Üçüncü fasılda mevlid gecesi ile Kadir gecesinin efdaliyeti tartışılmıştır:

Mevlid ile kadir gecelerinden hangisinin daha üstün olduğu konusunda âlimlerin ihtilafa düştüklerini kaydeden İbn Hacer, mevlid gecesini tercih edenlerin buna üç gerekçe zikrettiklerini belirtmektedir:

1- Mevlid gecesi, Hz. Peygamber'in dünyayı teşrif ettiği gecedir. Kadir gecesi ise, O'na bahşedilmekle değer kazanmış bir gecedir. Bu da yani birebir O'nun zatıyla şeref kazanan gecenin kendisine ikram edilmekle onurlanan gecedan üstün olduğu hususunun su götürmez bir gerçek olduğuna işarettir. Böylece mevlid gecesinin diğer bütün mübarek gecelerden üstün olduğu söylenebilir.

2- Kadir gecesi, içinde meleklerin yeryüzüne nüzülü ile şereflendirilmiştir. mevlid gecesi ise, bizzat Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zuhuru ile onurlandırılmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) meleklerden üstün olduğu da ehl-i sünnet ve cemaatin icma ettikleri bir husustur. Bu da mevlid gecesinin Kadir gecesinden daha faziletli olmasını gerektirir.

3- Kadir gecesinin nimet ve fazilet oluşu sadece ümmete nispetlidir. Ancak mevlid gecesinin nimet ve fazilet oluşu bütün mahlûkatla ilintilidir. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) bütün âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Bu husus, manevî faydası daha kapsamlı olan mevlid gecesine mutlak üstünlük kazandırmaktadır.

115 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 23b-24b (Nüsha a).

116 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 24b-25a (Nüsha a).

Mevlid gecesinin Kadir gecesinden daha faziletli olduğunu savunanların görüşünün aşağı yukarı bundan ibaret olduğunu kaydeden İbn Hacer, haddizatında onların bu gerekçeleri iddia edilen hususa açıkça delalet etmediğine dikkat çekerek bu görüşlerini reddetmektedir. Şöyle ki, mevlid gecesinin üstün olmasından maksat, her sene tekrarlanan mevlid gecesi ise, yukarıda kaydedilen gerekçelerin buna delil teşkil etmediği açıktır. Yok, ilk mevlid gecesi kastediliyorsa o zamanda da Kadir gecesi diye bir gece bulunmamaktaydı. Nitekim Kadir gecesinin faziletiyle ilgili hadisler, Hz. Peygamber'in doğumundan, bi'setinden ve hatta hicretinden sonra vuku bulmuştur. Böylece Mevlid gecesi ile Kadir gecesinin içtimaı söz konusu olmadığı için birbiriyle de kıyası yapılmamalıdır. Dolayısıyla ilgili geceler arasında bir üstünlük söz konusu değildir. Diğer taraftan mevlid gecesi artık bir kıssadır. Kadir gecesi ise, hükmü kıyamete kadar sürecek olan bir ibadettir. Ayrıca Kadir gecesinin önemiyle ilgili şâriin açık nassı, ne mevlid gecesi ne de diğer mübarek geceler için söz konusudur. Bundan dolayı biz, bize hükmü açıklananlarla yetinip kühünü hakkıyla idrak edemeyeceğimiz hususlarla ilgili görüşler ortaya atmamalıyız.¹¹⁷

Öte yandan İbn Hacer mevlid gecesinin üstün olduğu varsayıldığında bunun bize pek bir faydasının olmayacağına dikkat çekmektedir. Zira ona göre zaman ve mekânlarla ilgili faziletler onlarda amel etmekle ilintilidir. Dolayısıyla geçmiş olan mevlid gecesinde amel etme durumumuz olmadığından ona atfedilecek üstünlüğün de bize oranla çok da büyük bir faydası olmayacaktır.¹¹⁸

Makâsıd bölümü olan İkinci bâb yedi fasıldan oluşmaktadır:

1. fasıl Hz. Peygamber'in şanlı nesebi ile ilgilidir. Mevlidhanların "(Ey insanlar!) İzzetime yemin olsun ki, size içinizden öyle bir peygamber geldi ki..." (Tevbe 9/128) âyeti ile mevlid okumalarına başlamalarını âdet ve gelenek edindiklerini belirten İbn Hacer, devamında da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) soyundan ve nesebinden bahsedilmesi gerektiğine dikkat çekerek Hz. Peygamber'in (s.a.s.) soyunu burada zikretmektedir.¹¹⁹

2. fasıl Hz. Peygamber'in yaratılışı ve bazı kerametlerinin dedeleri ve ataları üzerinden vuku bulması,¹²⁰ 3. Fasıl Hz. Peygamber'in asil soyunun üstünlüğü,¹²¹ 4. Fasıl babası Abdullah ile annesi Âmine'nin evlilikleri ve ilgili bazı olaylar,¹²² 5. Fasıl Hz. Peygamber'in ana rahmine düşmesi,¹²³ 6. Fasıl Velâdet/doğum hâdisesi ile annesinin aldığı müjdeler ve gördüğü rü-

117 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 25a (Nüsha a).

118 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 25a-25b (Nüsha a).

119 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 25b-26a (Nüsha a).

120 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 26a-31a (Nüsha a).

121 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 31a-32a (Nüsha a).

122 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 32a-32b (Nüsha a).

123 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 32b-34a (Nüsha a).

yalar¹²⁴ ve 7. Fasil Reda'/sütanneye veriliş bahsidir.¹²⁵ Ayrıca bu bölümün sonunda 3 tembih de bulunmaktadır. 1. şakku's-sadr/göğsün yarılması olayı,¹²⁶ 2. Hâtemü'n-nübüvve/nübüvvet mührü¹²⁷ ve 3. Anne ile babasının akıbetleri.¹²⁸ Bölüm oldukça kısa bir dua ile son bulmaktadır.¹²⁹

İbn Hacer, genelde *en-Ni'metü'l-kübrâ*'yı özelde de onun bu bölümünü şöyle tanıtmaktadır: "*en-Ni'metü'l-kübrâ* isimli mevlid kitabımı, önceki ve sonraki âlimler tarafından burhan, hâfız ve mutkin olarak vasıflanan hadis ve sünnetin büyük imamlarının senetlerine istinaden derledim. Böylece onu birçok mevlidde görülen müfteri ve sapık uydurmacıların yalan, yanlış rivâyetlerinden korumuş oldum."¹³⁰ Bununla birlikte o, kaynaklara itimaden zayıf rivâyetleri de kaydetmekten çekinmediğini ve hatta böyle rivâyetlerin, kaydettiklerinin çoğunu oluşturduklarını belirtmektedir. Bunu da o, aklî ve naklî ilimleri cem'eden bazı âlimlerin özellikle ruviye, yurvâ ve nukile gibi temrîz sîgalarıyla zaafiyetine dikkat çekilen zayıf rivâyetleri fedâil ve menâkib konularında rivâyet etmeye cevaz veren görüşlerine dayanarak yaptığına dikkat çekmektedir.¹³¹ Bu doğrultuda o, Abdurrezzak b. Hemmâm (ö. 211/827),¹³² Buhârî (ö. 256/869),¹³³ Müslim (ö. 261/874),¹³⁴ Tirmizî (ö. 279/892),¹³⁵ ve İbn Hibbân (ö. 354/965)¹³⁶ gibi muhaddislerin yanında Muhammed b. İshâk (ö. 151/768),¹³⁷ Vâkidî (ö. 207/822),¹³⁸ İbn Sa'd (ö. 230/844)¹³⁹ ve daha nice müverrihten rivâyetler kaydetmiştir.

İbn Hacer'in bu bölümde kaydettiği rivâyetlerde takip ettiği metoda misâl olacak bazı hususları kaydedelim:

İbn Hacer'in kaydettiği rivâyetlerin tahlilinde başvurduğu önemli bir yöntem âyet ve hadisle istişhâd hususudur. Meselâ onun *نَبِيًّا؟ كُتِبَتْ مَتَى اللَّهُ رَسُولَ يَا..* / Ey Allah'ın Resûlü! Peygamber oluşunuz ne zaman kesinleşti?..¹⁴⁰ hadisinde yer alan "كُتِبَتْ" ifadesini izah ediş şekli bu yönteme örnek olarak zikredilebi-

124 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 34a-40b (Nüsha a).

125 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 40b-44a (Nüsha a).

126 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 44a-45b (Nüsha a).

127 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 45b-46b (Nüsha a).

128 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 46b-51b (Nüsha a).

129 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 51b (Nüsha a).

130 İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 26-27.

131 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b (Nüsha a); 10b (Nüsha b).

132 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 27b (Nüsha a).

133 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 31a, 50b (Nüsha a).

134 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 26b, 34b (Nüsha a).

135 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 31a (Nüsha a).

136 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 33b, 34a (Nüsha a).

137 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 28b, 33a, 37b (Nüsha a).

138 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 33a, 43a (Nüsha a).

139 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 43a (Nüsha a).

140 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 34: 202; Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdulmecid es-Selefî, 2. Baskı, (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, t.y.), 12: 92; a. mlf., *el-Mu'cemu'l-evsât*, thk. Târik b. Avdullah ve Abdulmuhsin b. İbrahim, (Kahire: Dâru'l-Harameyn, t.y.), 4: 272.

lir. Çünkü o, buradaki “kitâbet”in لاغلبن الله كتب (Mücâdele 58/21) âyetindeki “kitâbet” ile aynı anlamda kullanıldığını ve her ikisinin de kesinlikle gerçekleşecek olaylar için kullanıldıklarına dikkat çekmektedir. Ayrıca verdiği bu mânanın, “كُنْتَ مَتَى اللَّهُ رَسُولَ يَا /Ey Allah’ın Resûlü! Ne zaman peygamberlikle şereflendiniz?..”¹⁴¹ hadisiyle de teyit edildiğine değinerek bununla da istihsâhâd da bulunmaktadır.¹⁴²

İbn Hacer’in burada üzerinde durduğu önemli hususlardan biri de zikrettiği konunun muteâriz rivâyetleri bulunuyorsa onların tamamını kaydetmeye çalışması ve çözümleriyle ilgili mesai harcamasıdır.¹⁴³ O, bazen ilgili konunun çelişkili gibi duran rivâyetlerinin bir kısmını hakikate, diğer bir kısmını mecaza hamlederek, bazen de mütehassıs âlimlerin görüşlerine yer vererek ihtilafı çözmeye çalışmaktadır. Meselâ o, Hz. Âmine’nin (r.a.) gebeliğinin çok hafif olduğuyula ilgili rivâyetler¹⁴⁴ ile gebeliğinin çok ağır olduğunu ifade edenlerin¹⁴⁵ cem’ ve te’lîfi konusunda Ebû Nu’aym el-İsfahânî’nin (ö. 430/948) görüşüne başvurarak şunları kaydetmiştir: “Bu rivâyetler genel âdete aykırı olarak Hz. Âmine’nin hamileliğinin ilk dönemlerde ağır geçtiğini sonraki aylarda ise hafiflediğini göstermektedirler.” Yani her iki türlü rivâyet de annesinin hamileliğinin bazı hususlarda genel âdetten farklı bir şekilde gerçekleştiğini ifade etmektedir.¹⁴⁶

İbn Hacer, mevzubahis ettiği konuyla ilgili ulemâ ittifak mı yoksa ihtilaf mı ettiklerini belirtmeye özen göstermektedir. Meselâ Hz. Peygamber’in fil senesinde doğduğu¹⁴⁷ ve O’nun Mekke’de Leyl çarşısında doğduğu hususundaki¹⁴⁸ âlimlerin ittifakları; Nûr-i Muhammedî’den sonraki ilk mahlûk,¹⁴⁹ Hz. Peygamber’in sünnetli doğup doğmadığı¹⁵⁰ ve O’nun doğduğu ay ve günün tespitindeki ihtilafları¹⁵¹ burada örnek olarak zikredilebilir.

İbn Hacer, eserinde yer verdiği rivâyetlerin farklı tarîklerini vermekle birlikte mesnetsiz olanlarına da dikkat çekmektedir.¹⁵² Örneğin o, “بين وأدم نبياً كنت /Âdem (a.s.) su ve çamur halindeyken ben peygamber idim” ifadesinin hadis olmadığını belirtmektedir.¹⁵³

141 Tirmizî, Menâkib 1 (3609).

142 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 26b (Nüsha a).

143 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 38b, 39b-40b (Nüsha a).

144 Ebû Abdullah Muhammed b. Sa’d, *et-Tabakâtu’l-kübrâ*, thk. Muhammed b. Abdulkadir Atâ, 1. Baskı, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990), 1: 78.

145 İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-kübrâ*, 1: 79.

146 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 32b-33a (Nüsha a).

147 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 39b (Nüsha a).

148 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 40b (Nüsha a).

149 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 27b (Nüsha a).

150 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 38b (Nüsha a).

151 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 39b (Nüsha a).

152 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 26b (Nüsha a).

153 İbn Hacer, *en-Ni’metü’l-kübrâ*, 26b (Nüsha a).

İbn Hacer kaydettiği bazı rivâyetlerin hikmet ve sebebini beyan etme çabası içerisindedir. Örneğin o, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) çocukluk yaşlarında şakku's-sadr hâdisesini yaşamasının hikmetini O'nun daha çocuk yaşlarındayken bile kemal sıfatlarıyla muttasıf olması ve bu hal üzere yetişmesi amacıyla gerçekleştiğini iddia etmektedir.¹⁵⁴

Eserin sonuç kısmında ikinci bâb özetlenmiştir: İbn Hacer, burada ikinci bâbta senedli olarak kaydettiği rivâyetlerin sened, mütâbî ve şevâhidlerini hazfederek onların bir özetini kaydetmiştir. İkinci bâbtan telhis edilen -ve belki de mevlid kitabı olarak değerlendirilebilecek olan- bu sonuç kısmının temel konusu, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) doğum hâdisesi teşkil etmektedir. Meselâ ilk olarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) salt nurdan yaratılışı, bu nurun diğer peygamberlerden intikal ederek babası Abdullah'a ulaşması, ondan da Âmine'ye geçmesi, doğumu sırasında ve sonrasında meydana gelen hârikulâde olaylar, sütanneye verilmiş kıssası ve annesinin vefatı gibi hususlar işlenmiştir.¹⁵⁵

Şimdi de İbn Hacer'in farklı birçok mevlid kitabı te'lîf ettiğiyle ilgili yanlış kanaatin oluşmasına neden olan hususa dikkat çekmek üzere orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'ya verilen çeşitli isimler ve nedenlerini ele alalım:

3. 2. Orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'ya Verilen Çeşitli İsimler

Mevlidle ilgili sadece bir eser te'lîf eden İbn Hacer el-Heytemî'nin ilgili eserini *en-Ni'metü'l-kübrâ* olarak isimlendirdiğini¹⁵⁶ ve bu ismin birçok yazma üzerinde bulunmasının yanı sıra kimi talebeleri¹⁵⁷ ve bibliyografya âlimleri tarafından da benimsendiğine yukarıda değinmiştik.¹⁵⁸ Ancak bütün bunlara rağmen bazı nüshalarda eserin adı farklı şekillerde kaydedilmiştir. Bunun da müstensihlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.¹⁵⁹ *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın tespit ettiğimiz farklı isimlerle adlandırılan yazmalarını şöyle sıralayabiliriz:

1- *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ 'ale'l-âlem bi mevlidihi s.a.s.*

2- *el-Makâlîd fi'l-mevâlîd*

3- *el-Kavlü's-sevî fî asli ameli'l-mevlidi'n-nebevî*

4- *Mevlid-ü İbn Hacer*

Şimdi farklı isimlerle zikredilen bu yazmaları sırasıyla tanıtmaya çalışalım:

154 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 25b (Nüsha a).

155 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 51b-56a (Nüsha a).

156 İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 26-27.

157 Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 62.

158 İsmail Paşa, *Hediyyetu'l-ârifîn*, 1: 146.

159 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fî't-târîh*, 2: 366.

3. 2. 1. *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ 'Ale'l-Âlem bi Mevlidihi Sallallahü Aleyhi ve's-Sellem*

Bu isimle adlandırılan üç ayrı yazma nüsha bulunmaktadır:

Birincisi: İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Laleli, 3680 demirbaş numarasında kayıtlıdır. 10a-57a yaprakları arasında yer alan bu yazmanın her bir sayfasındaki satır sayısı 19 ile 21 arasında değişiklik arz etmektedir. Bu nüshanın sonunda kitâbet kaydı bulunmakla birlikte müstensihinin kim olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir. Nüshanın sonunda istinsah tarihi, 1144/1731 senesinin Rebûüssânî ayının salı günü olarak kaydedilmiştir. Ancak yazmanın nerede istinsah edildiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁶⁰

İkincisi: Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi koleksiyonun 50 Ür 429/2 demirbaş numarasında kayıtlı olup 75b-140a yaprakları arasındadır. 207x142-130x72 mm ebadında olan yazmanın her bir sayfasında 20 satır bulunmaktadır. Nüshanın sonundaki ferâğ kaydında müstensihinin ismi Abdülmü'tî el-Helâvî olarak kaydedilmiştir. Bu nüshanın 7 Ramazan 1083 (1671) tarihinde tamamlandığı belirtilmektedir. Ayrıca eserin ismi nüshanın üzerinde kayıtlı olmasına rağmen nüshanın adı kütüphane kayıtlarında *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ* olarak değil, *Mevlûdü'n-nebî* adıyla geçmiştir. Nedeni de eserin isminin hemen üzerinde bulunan ve aidiyet ifade eden şu kayıt olmalıdır: "حجر لابن شريف مولود / Bu mevlid-ü şerif İbn Hacer'e aittir."¹⁶¹

Üçüncüsü: Hindistan Haydarâbâd el-Âsfiye Kütüphanesi, Sîret Bölümü, 1590/63 numaralı arşivde kayıtlıdır.¹⁶² 36 varak olan bu nüsha, hicrî 1169 yılında Vaiz Muhammed b. Muhammed b. İbrahim Kerem el-Ömerî tarafında istinsah edilmiştir. Ayrıca nüshanın üzerinde tarihleri belirtilmeksizin birkaç adet temlik kaydı bulunmaktadır.¹⁶³

3. 2. 2. *el-Makâlîd fi'l-Mevâlîd*

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu isimle adlandırılan tek bir nüsha mevcuttur. O da Kâhire Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye Kütüphanesi 341 numarada kayıtlıdır. Müstensihi hakkında bir bilgi bulunmayan bu 46 varaklı nüsha, *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın ikinci faslının özeti olan sonuç bölümünü muhtevi değildir. Ayrıca ferâğ kaydı da bulunmayan bu nüshanın büyük bir ihtimalle son varakları kaybolmuştur. Bununla birlikte nüshanın üzerinde birkaç tane temlik kaydı mevcuttur. Bunların en erken tarihlisi Yusuf el-Cemmâlî'ye (ö.

160 İbn Hacer, *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ 'ale'l-âlem bi mevlidihi s.a.s.* (İstanbul. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Laleli, 3680), 10a, 57a (Nüsha b).

161 İbn Hacer, *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ (Mevlidü'n-nebî)*, (Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk koleksiyonu, 50 Ür 429/2), 75b, 140a.

162 Habîb el-Heyle, bu nüshayı *en-Ni'metü'l-kübrâ* olarak isimlendirmektedir. Heyle, *et-Târîh ve'l-müerrihûn bi Mekke*, 227.

163 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi't-târîh*, 2: 367.

?) ait 1171/1757 tarihli temliktir. Ancak tarihi belirtilmeyip de bazı karine-lerden hareketle, zikredilen temlikten daha erken temliklerin bulunduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.¹⁶⁴

3. 2. 3. *el-Kavlü's-sevî fî Asli Ameli'l-Mevlidi'n-Nebevî*

Mağrib-i Aksa Tatvan Kütüphanesinin 456/ع numaralı mecmuasındaki nüshanın *en-Ni'metü'l-kübrâ* isminin yanında ayrıca *el-Kavlü's-sevî fî asli ameli'l-mevlidi'n-nebevî* adını da taşıdığına yukarıda değinmiştik.¹⁶⁵

3. 2. 4. *Mevlid-ü İbn Hacer*

Haddizatında bu nüshada eserin ismi sarahaten zikredilmemiştir.¹⁶⁶ Ayrıca kapaktan hemen sonraki ilk sayfanın en üst köşesinde yer alan “حجر ابن مولد /Bu, İbn Hacer'in mevlidini ve daha başka eserleri de içeren bir mecmuadır” kaydı da bir isimlendirmeden daha ziyade bir aidiyet ifadesidir diye düşünüyoruz. Hülâsa ismi sarahaten zikredilmeyip de “Mevlid-ü İbn Hacer” olarak isimlendirilebilecek yegâne nüsha, Süleymaniye Esad Efendi koleksiyonunun 448/1 numarasındaki mecmuada kayıtlı olup toplam 70 varaktır. 218X155,160X105 mm ebadındaki nüshanın her bir sayfası 17 kısa satırdan müteşekkildir. Nüshanın sonundaki ferağ kaydında müstensih'in ismi Ali b. Ali ed-Dağistânî olarak kayıtlıdır. Bu nüshanın 21 Zilkade 1155/1742 tarihinde Mekke-i Mükerrreme'nin Süleymaniye medresesinde tamamlandığı belirtilmektedir. Müstensih'in yazısı açık ve okunaklıdır. Sayfalar temiz olup sayfa kenarlarında nadiren tashih değerlendirmeleri bulunmaktadır.¹⁶⁷

Şunu belirtelim ki, bu isim farklılığından dolayı ilgili nüshalar genelde *en-Ni'metü'l-kübrâ*'dan farklı bir kitap olarak düşünülmüştür.¹⁶⁸ Örneğin *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ* olarak isimlendirilen nüsha büyük bir ihtimalle adı üzerinden yapılan bazı çıkarımlarla *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın üzerinde tetimme bir eser olarak düşünülmüştür. Meselâ İsmail Paşa (ö. 1339/1923) söz konusu bu nüshaların farklı eserler olduğunu düşünerek birbirinden bağımsız olarak ikisini aynı anda kaydetmiştir.¹⁶⁹ Ancak hakikatte durum böyle değildir. Zira okuma ve inceleme fırsatı bulduğumuz ilgili nüshaların, isim ve küçük farklılıklar dışında aralarında pek de bir farkın bulunmadığını tespit ettik. Bu isim ve küçük farklılıklar da haliyle müstensihlerden kaynaklanmıştır.

164 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fî't-târîh*, 2: 366-367.

165 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fî't-târîh*, 2: 366.

166 Bakırcı bu nüshayı “*er-Risâletü'l-mevlûdiyyeti'l-Muhammediyye*” olarak isimlendirmektedir. (Bkz. Bakırcı, *Mevlid Doğuğu ve Gelişmesi*, 89.) Ancak onun bu ismi neye dayanarak verdiğini çözemedik.

167 İbn Hacer, *Mevlid-ü İbn Hacer*, (İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Esad Efendi koleksiyonu, 448/1), 1a, 75b.

168 Kallek, “İbn Hacer el-Heytemî”, 19: 533; Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *Hadis Literatürü (er-Risâletü'l-müstatrafe)*, Çev. Yusuf Özbek, (İstanbul: İz Yayınları, 1994), 411; Uysal, *İbn Hacer ve el-Fetâvâ el-Hâdisiyye'deki Hadisçiliği*, 23, 24, 27; Nâsır Hüseyin, “Mülâhhasü'l-mevlidi'n-nebevî li'l-Heytemî (İkinci kısım)”, 54-55; Sulaiman, *İbn Hacer'in “el-İlâm bi Kavâtii'l-İslâm”ın Tahkiki*, 44.

169 İsmail Paşa, *Hediyetu'l-ârifîn*, 1: 146.

3. 3. *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın Sonuç Kısmının Müstakil Nüshaları ve Onlara Verilen Çeşitli İsimler

Yukarıdan da anlaşıldığı üzere İbn Hacer el-Heytemî *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sını iki bölüm ve bir sonuçtan oluşturmuştur. *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın ikinci bâbının telhisi olan sonuç kısmı mevlid diyebileceğimiz bir kitap hüviyetindedir. Dolayısıyla onun müstakil yazmaları *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın te'lîfine müteakiben vücut bulmaya başlamıştır. Onu müstakil olarak kaleme alanlardan biri de İbn Hacer'dir. O, böyle bir nüshayla ilgili şöyle demektedir: "Bu kitap, Hz. Peygamber (s.a.s) ile ilgili bazı hususları güvenilir hadis kitaplarına dayanarak oluşturduğum *en-Ni'metü'l-kübrâ 'ale'l-âlem bi mevlidi seyyidi veledi Âdem* isimli eserimin özetidir.¹⁷⁰ Ancak o bu çalışmasını isimlendirmemiştir. Dolayısıyla talebeleri başta olmak üzere kimi müstensihler ve böyle bir nüshayı yayımlamaya çalışan günümüz araştırmacıları onu uygun bir isimle adlandırma yoluna gitmişlerdir. Nihayetinde de bu nüsha, farklı isimlerle anılmış ve yaygınlık kazanmıştır. İlgili nüshanın tespit ettiğimiz değişik isimleri şunlardır:

3. 3. 1. *Muhtasar en-Ni'metü'l-kübrâ*

İbn Hacer'in bu çalışmasından talebesi Ebû Bekr es-Seyfî, *Muhtasar en-Ni'metü'l-kübrâ* olarak bahsetmektedir.¹⁷¹

3. 3. 2. *Mevlidü'n-Nebî*

Haddizatında bu eser, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşan *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın sonuç kısmıdır. Şu farkla ki, Hz. Peygamber'in hasâisi ve diğer peygamberlerden üstünlüğünü konu eden bir mukaddimeyi de içermektedir. Ayrıca İbn Hacer bu eserini şöyle tanıtmıştır: "Bu kitap, Hz. Peygamber (s.a.s) ile ilgili kimi hususları mutemed hadis kitaplarına dayanarak oluşturduğum *en-Ni'metü'l-kübrâ...* isimli eserimin özetidir.¹⁷² İşte bu mukaddime ve zikredilen bu kayıttan hareketle İbn Hacer'in, *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın sonuç kısmını müstakil olarak kaleme aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu özellikte olan iki farklı nüsha tespit edebildik:

Birincisi: Dımaşk, Zâhiriyye Kütüphanesi 8722 numaralı mecmuada kayıtlı olup toplam 20 varaktır. Yazmanın her bir sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Her bir satırda bulunan kelimeler ise 5-7 arasında değişmektedir.¹⁷³ Yazısı gayet güzel olan nüsha, müellif İbn Hacer'in vefatından 227 yıl sonra istinsah edilmiştir. Zira nüshanın sonunda istinsah tarihi, hicrî 1200 senesinin Cemâziyelevvel ayının Cumartesiye tekabül eden 24. günü olarak kayde-

170 İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 26-27.

171 Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fi tercemeti İbn Hacer*, 62.

172 İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 26-27.

173 İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 18 (Muhakkikin yazdığı mukaddime).

dilmiştir.¹⁷⁴ Ayrıca bu nüshadan ikinci bir nüsha da vücut bulmuştur: Avd b. Abdurrasûl söz konusu nüshanın istinsahından 77 yıl sonra ondan bir nüsha daha oluşturmuştur. 22X16 mm ebadındaki 7 varaklı yazmasının her bir sayfasında 33 satır bulunmaktadır. Aslıyla karşılaştırılan ve dipnotlarla zenginleştirilen bu yazmanın 9 zilhicce 1277 yılında istinsahı tamamlanmıştır.

İkincisi: Melik Suûd Kütüphanesi yazma eserler bölümünün 6003 sayı ve F1683 numaralı mecmuasında kayıtlı olan yazmadır ki, o, Saîd b. Hasan es-Sevvâk tarafından istinsah edilmiş olup 1a-26a varakları arasındadır.¹⁷⁵

Nüshanın baskısı:

Söz konusu nüsha, *Mevlidü'n-nebî* adıyla Ebu'l-Fazl el-Huveynî el-Eserî tarafından tahkiki yapılarak 1411/1990 yılında Tanta'da ilk baskısı yapılmıştır.¹⁷⁶ Ayrıca nüsha mezkûr isimle Şeyh Selîm el-Hafnî nezaretinde 40 sayfa olarak da tab' edilmiştir. Basım tarihi bilinmeyen bu yayımın bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi İzmirli İ. Hakkı koleksiyonununun 4048 demirbaş numarasında kayıtlıdır.¹⁷⁷

3. 3. 3. Tuhfetu'l-ehbâr (ehyâr) fî Mevlidi'n-Nebiyi'l-Muhtâr

Muhtevasından anlaşılıyor ki, bu isimle anılan yegâne yazma, yukarıda kaydedilen nüshalarla birebir aynıdır.¹⁷⁸ Nüsha ilk olarak Muhammed Hâşim el-Kütbî'nin nezaretinde Şam'da Mektebetü'l-İlmiyyede 32 sayfa olarak yayımlanmıştır. Daha sonra da 1283/1866'da Dımaşk'ta Devmâniye matbaasında 24 sayfa olarak tab' edilmiştir. Ayrıca onun 1322/1904 tarihinde Tanta'da da baskısı bulunmaktadır.¹⁷⁹

3. 4. Müstensihlerin en-Ni'metü'l-kübrâ'nın Sonuç Kısmını Müstakil Olarak İstinsah Ettikleri Nüshaları ve Onlara Verilen Çeşitli İsimler

Kimi müstensihler *en-Ni'metü'l-kübrâ*'dan sadece mevlid hüviyetinde olan sonuç kısmını kendilerine istinsah etmişlerdir. Bu durumu onların ilgili nüshanın başına birbirinden farklı ve oldukça kısa bir mukaddime yazmalarından anlamaktayız. Onlar mukaddimededen hemen sonra da *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın sonuç kısmını istinsah etme işine koyulmuşlardır.

Bu özellikte olan üç nüsha tespit edebildik:

174 İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 18-20 (Muhakkikin yazdığı mukaddime), 58.

175 İbn Hacer el-Heytemî, *Mevlidü'n-nebî*, (Riyad: Melik Suûd Kütüphanesi, 6003, F1683), 1a-26a.

176 İbn Hacer el-Heytemî, *Mevlidü'n-nebevî*, thk. Ebu'l-Fazl el-Huveynî el-Eserî, (Tanta: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1411/1990), 4 (Muhakkik Ebu'l-Fazl'ın yazdığı mukaddime).

177 İbn Hacer, *Mevlidün-nebî*, (İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, İzmirli İ. Hakkı koleksiyonu, 4048), 1, 40.

178 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi't-târîh*, 2: 359-361.

179 Yusuf İlyân Serkîs, *Mu'cem el-Matbuâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrabe*, (Mısır: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1346/1928), 82; Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi't-târîh*, 2: 359; Uysal, İbn Hacer ve el-Fetâvâ el-Hâdisiyye'deki Hadisçiliği, 23.

3. 4. 1. *Hâtimetü'l-Mevlidi's-Şerîf*

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu isimle adlandırılan iki nüsha bulunmaktadır: Biri, Kastamonu İl Halk Kütüphanesinin 37 Hk 2092/1 demirbaş numarasında kayıtlı olup 17 yapraktır. Bu yazma her ne kadar kütüphane kataloğunda *Mevlûdü'n-nebî* olarak isimlendirilmişse de müstensih Hacı Musa b. Hacı Ahmed onu *Hâtimetü'l-mevlidi's-şerîf* olarak adlandırmaktadır. O, nüshanın ferağ kaydında 4 Rebûlevvel 1156/1742 Pazar günü istinsahı tamamladığını belirtmektedir.¹⁸⁰

Yazısı gayet güzel olan müstensih, ilgili diğer nüshalardan farklı bir hamdele ve salvele kaydettikten sonra bunun İbn Hacer'in bir mecliste okunabilmesi ve kolayca ezberlenebilmesi için uzunca bir mevlid kitabından ihtisarı olduğuna değinip istinsah işine koyulmuştur.

Diğer bir nüsha ise, Kayseri Râşid Efendi eski eserler kütüphanesinin 1323/28 demirbaş numaralı mecmuanın 152a-160a varakları arasında yer almaktadır. Müstensih ve istinsahın yeri ve zamanı hakkında bir bilgiyi muhtevi olmayan bu nüshada da değişik kısa bir mukaddime bulunmaktadır.¹⁸¹

3. 4. 2. *Mevlidü'n-Nebî*

Tespit edebildiğimiz göre bu isimle adlandırılan yegâne nüsha, Kâhire Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye Kütüphanesi 231/3 numarada kayıtlı olup 10 varaktır.¹⁸² Bu bağlamdaki nüshalardan farklı bir mukaddimeyi kapsayan bu yazmanın üzerinde Ezher öğrencilerine vakfedildiğine dair bir kayıt/not düşülmüştür.

3. 4. 3. *Mülahhasü'l-Mevlidi'n-Nebevî*

Nüshanın yazması, Bağdâd Evkaf-ı Âmme Kütüphanesi 973/3 numaralı mecmuada kayıtlı olup toplam 9 varaktır. 29.5X12 mm ebadında olan yazmanın her bir sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Her bir satırda da 19 kelime mevcuttur.

Yazısı gayet güzel olan müstensih birkaç kelimededen ibaret olan hamdele ve salveleden sonra nüshayı tanıtmak için şunları kaydetmiştir: "Bu, İbn Hacer'in bir mecliste okunabilmesi ve kolayca ezberlenebilmesi için uzunca bir mevlid kitabından ihtisar ettiği'dir." Daha sonra da o, istinsah işine koyulmuştur. O, istinsah esnasında oluşan yazım yanlışlarını sayfa kenarlarında düzeltmektedir. Ayrıca o, bu hususa dikkat çekmek için *صح* rumuzunu kullanmaktadır. Yine o, gerekli gördüğü kelimeleri harekelemekten geri durmadığı gibi garîb kelimelerin izahı nev'inden tahşiyeleride de bulunmaktadır.

180 İbn Hacer, *Hâtimetü'l-mevlidi's-şerîf*, (Kastamonu: İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2092/1), 1b, 16a.

181 İbn Hacer, *Hâtimetü'l-mevlidi's-şerîf*, (Kayseri: Râşid Efendi eski eserler kütüphanesi, 1323/28), 152a, 160a.

182 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi't-târîh*, 2: 362.

Ayrıca onun genel olarak nüshaya eleştirel metotla yaklaşmaya çalıştığını söyleyebiliriz.¹⁸³

Nüshanın baskısı:

Iraklı Nâsır Hüseyin, ilgili nüshayı tahkik ederek “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li Ahmed İbn Hacer el-Heytemî” adıyla iki makale yayımlamıştır. Nâsır Hüseyin, birinci makalesinde konuyu seçme nedenine, İbn Hacer'in yaşadığı döneme, kısa biyografisine, hoca ve talebelerine yer vermiştir.¹⁸⁴

İkinci makalesinde İbn Hacer'in tespit edebildiği bütün eserlerini tanıtmadan sıralayan Nâsır Hüseyin,¹⁸⁵ bazı âlimlerin İbn Hacer hakkındaki övgülerini kaydettikten sonra nüshayı tanıtmıştır.¹⁸⁶ Daha sonra da o, metni tahkik etmiş, hadisleri tahrîc etmiş ve dipnotlar ilave etmiştir.¹⁸⁷ Ayrıca o, “Bu, İbn Hacer'in bir mecliste okunabilmesi ve kolayca ezberlenebilmesi için uzunca bir mevlid kitabından ihtisar ettiği” kaydına istinaden risalesini “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî” olarak isimlendirmiştir.¹⁸⁸ Ancak o, ulaşabildiği kaynakların hiçbirinde İbn Hacer'in bu isimle anılan bir eserine rastlamadığına değinerek nüshanın ismi ile ilgili bazı tereddütlerini dile getirmiştir. Daha sonra da o, Bağdatlı İsmail Paşa'nın İbn Hacer'e ait olup da kendisinin kaydetmediği eserlerinin bulunduğu¹⁸⁹ dikkat çekerek herhalde bu da onlardan biridir diyerek tereddüdünü gidermeye çalışmıştır.¹⁹⁰

Öte yandan Nâsır Hüseyin'in ilgili nüshayı böyle isimlendirmesi; bize, İbn Hacer'in ilgili çalışmalarının böyle değişik isimlerle anılmalarının bir diğer sebebini göstermektedir. Yani demek ki, bazı araştırmacılar ülkelerinde bulunan sonuç kısmının yegâne nüshasını diğer ülkelerde bulunan nüshalarla karşılaştırmadan tahkik etmektedirler. Hakikatte *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın sonuç kısmı olan nüshanın üzerinde bir isim bulamayınca da onlar bazı karinelere dayanarak eseri isimlendirmeye çalışmakta ve yayımlamaktadırlar.

Görüldüğü üzere İbn Hacer'in mevlidle ilgili yegâne eseri değişik sebeplerle birçok farklı isimle anılmaktadır. Bu hususa dikkat etmeyen bazı araştırmacılar İbn Hacer'in ayrı isimlerle anılan her bir mevlid kitabını müstakil

183 Nâsır Hüseyin Ahmed, “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî (İkinci kısım)”, *Mecelletü'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye*, 9, (2007): 54-55.

184 Nâsır Hüseyin Ahmed, “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî (Birinci kısım)”, *Mecelletü'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye*, 8, (2007): 223-241.

185 Nâsır Hüseyin Ahmed, “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî (İkinci kısım)”, *Mecelletü'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye*, 9, (2007): 48-52.

186 Nâsır Hüseyin, “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li'l-Heytemî (İkinci kısım)”, 52-56.

187 Nâsır Hüseyin, “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li'l-Heytemî (İkinci kısım)”, 57-71.

188 Nâsır Hüseyin, “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li'l-Heytemî (İkinci kısım)”, 55.

189 İsmail Paşa, *Hediyyetu'l-ârifîn*, 1: 146.

190 Nâsır Hüseyin, “Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li'l-Heytemî (İkinci kısım)”, 55.

bir çalışma zannetme hatasına düşmüşlerdir.¹⁹¹ Meselâ Lemyâ bint Ahmed eş-Şâfiî ve Mahsun Aslan onun sadece “mevlid” adıyla üç farklı eser te’lif ettiğini belirtmişlerdir.¹⁹²

4. İbn Hacer’e Nispet Edilen *en-Ni’metü’l-kübrâ*’nın Ona Aidiyeti

Bütün İslâm dünyasında tanınan ve okunan bir mevlid kitabı olarak takdim edilen *en-Ni’metü’l-kübrâ*’nın¹⁹³ İbn Hacer el-Heytemî’ye nispeti yukarıda kaydettiğimiz üzere üç farklı yazmaya dayanmaktadır. Bu da eserin ona aidiyeti için yeterli bir neden olmasa gerektir. Zira herhangi bir yazmanın üzerinde bir müellifin isminin bulunmuş olması ilgili mahtutun ona aidiyeti için yeterli bir neden değildir.¹⁹⁴ Çünkü bir müellife yanlış eserin nispet edilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durum isim benzerliği gibi teknik yanlışlardan kaynaklanabileceği gibi çeşitli fırkaların bir esere olan ilgiyi artırabilmek için meşhur yazarlardan birinin ismini kullanmasından da kaynaklanabilir.¹⁹⁵ Dolayısıyla bu eseri İbn Hacer’e nispet edebilmek için daha başka karineler gerekecektir. Bu doğrultuda bir inceleme yapıldığında da aksi bir durumla yani eserin İbn Hacer’e ait olmadığıyla ilgili bazı ipuçları bulunmaktadır. Bu ipuçlarını da maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

Birincisi: İbn Hacer’e nispet dilen *en-Ni’metü’l-kübrâ*’nın yazmaları kendilerine itimat edilecek kadar yeterli değildirler. Zira bu yazmalar müellif nüshası olmadıkları gibi müellifin döneminin veya ona yakın bir dönemin mahsulleri de değildirler. Üstelik bunlar bir istinsah zincirine ve mukabele edildiklerine dair bir bilgiyi de ihtiva etmemektedirler. Yine bunlar müstenhile ilgili bir malumatı ihtiva etmedikleri gibi ferâğ kaydından da yoksundurlar. Hülâsa bir yazmada bulunması gereken bütün önemli kayıtlardan hali oldukları için sadece bu yazmalara dayanarak söz konusu eserin İbn Hacer’e nispet edilemeyeceğini düşünüyoruz.

İkincisi ve en önemlisi yukarıdan da anlaşılacağı üzere İbn Hacer’in özgün *en-Ni’metü’l-kübrâ* adlı eserinin yazmaları ile ona nispet dilen *en-Ni’metü’l-kübrâ* üslup ve muhteva bakımından tamamen birbirlerinden farklıdır. Ayrıca ona nispet dilen *en-Ni’metü’l-kübrâ*, orijinal *en-Ni’metü’l-kübrâ*’nın farklı isimlerle adlandırılan diğer nüshalarıyla ve onun sonuç kısmından

191 Kallek, “İbn Hacer el-Heytemî”, 19: 533; Kettânî, *Hadis Literatürü (er-Risâletü’l-müstatafe)*, 411; Uysal, *İbn Hacer ve el-Fetâvâ el-Hâdisiyye’deki Hadisçiliği*, 23, 24, 27; Nâsır Hüseyin, “*Mûlahhasü’l-mevlidi’n-nebevî li’l-Heytemî (İkinci kısım)*”, 54-55; Sulaiman, *İbn Hacer’in “el-İlâm bi Kavâtii’l-İslâm”ın Tahkiki*, 44.

192 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fi’t-târîh*, 2: 357-367; Mahsun Aslan, *İbn Hacer el-Heytemî İle Şemsuddîn er-Remlî ve İhtilaf Sebepi*, (Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, 2018). 75, 363 no’lu dipnot. Ayrıca Aslan’ın İbn Hacer’in diğer isimlerle anılan mevlid nüshalarını müstakil birer eser olarak zikrettiği yerler için bkz. 67, 69.

193 Çağmar, *Edebî Açından Arapça Mevlidler*, 81; Öztürk, “*Mardin’deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri*”, 84.

194 Harun Bekiroğlu, “Yazma Eserlerden Kodikoloji’ye: Tahkike Giriş”, *Sivas Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23/2, (Aralık 2019), 860.

195 Bekiroğlu, “Yazma Eserlerden Kodikoloji’ye: Tahkike Giriş”, 870.

oluşturulan muhtasar mevlidlerle de hiçbir benzerliği ve alâkası bulunmamaktadır.¹⁹⁶

Üçüncüsü: Yukarıda İbn Hacer'in orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) övdüğü¹⁹⁷ üç nesilden yani sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiînden hiçbir kimsenin mevlidle ilgili bir açıklamada bulunmadığını özenle belirttiğine değinmiştik. Hatta o, bu yüzden mevlid merasimlerini bid'at-ı hasene olarak kabul etmektedir.¹⁹⁸ Buna karşın ona nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın mevlid okumanın ve okutmanın fazileti bölümünde, Hulefâ-i Râşidîn'in¹⁹⁹ yanı sıra Hasan-ı Basrî (ö. 110/728),²⁰⁰ Maruf Kerhî (ö. 200/815?),²⁰¹ Şâfî'i (ö. 204/820)²⁰² ve Cüneydî el-Bağdâdî'nin (ö. 297/909)²⁰³ mevlidle ilgili mülâhazalarına yer verilmektedir.²⁰⁴ Dolayısıyla mesnetsiz ve uydurma haberlere benzeyen bu rivâyetleri²⁰⁵ de İbn Hacer'in kaydetmiş olması çelişki

196 Bu arada Heytemî'ye nispet dilen *en-Ni'metü'l-Kübrâ*, onun *Tahrîru'l-keâm fi'l-kıyâmi inde (an) zikri mevlidi Seyyidi'l-enâmi* adındaki eseriyle de hiçbir ilintisinin olmadığını düşünüyoruz. Hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadığımız bu eserin adından hareketle bu kanıya vardığımızı ihtimamla belirtmeliyiz. Şöyle ki, eserin adından hareketle İbn Hacer, mevlid kitaplarındaki Hz. Peygamber'in dünyaya geliş anını mevzu bahis eden velâdet kısmının okunması esnasında tazim için ayağa kalkmayı konu edinmiş olmalıdır. Zira bu hususun tartışıldığı ve bazı âlimler mekruh sayarken kimilerinin de bunda bir sakıncanın bulunmadığını vurguladıkları bilinmektedir. Dolayısıyla İbn Hacer de bu kervana katılarak bu eserinde bu konuyu aydınlatmaya çalışmış olmalıdır. Onun bu çalışmasından bahseden eserler ise, şunlardır. İsmail Paşa, *Hediyyetu'l-ârifîn*, 1: 146; a.mlf., *İzâhu'l-meknûn fi'z-zeyli alâ Keşfi'z-zunûn*, i'tina: Şerafettin Yalçın ve Rifat Bilge, (Beyrut: Dâru İhyâu Tûrâsi'-Arâbi, t.y.), 1: 233; Heyle, *et-Târîh ve'l-müerrihûn bi Mekke*, 221; İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî*, (Ebu'l-Fazl'ın tahkiki) 4 (Muhakkikin yazdığı mukaddime).

197 İbn Hacer'in burada telmihte bulunduğu hadisi yukarıda kaydetmiştik. Tekrar müracaat edilebilir.

198 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b (Nüsha a).

199 Ebû Bekr (ö. 13/634) (r.a.), "Kim mevlidi nebînin okunması için bir dirhem harcarsa cennette arkadaşım olur."

Ömer (ö. 23/644) (r.a.). "Kim Hz. Peygamber'in (s.a.s) mevlidini tazim edip yüceltirse, İslâm'ı ihya etmiş olur."

Osman (ö. 35/656) (r.a.), "Kim mevlidi nebevînin okunması için bir dirhem harcarsa, adeta Bedir ve Huneyn savaşlarına katılmış gibi sevap kazanır."

Ali (ö. 40/661) (r.a.), "Kim Hz. Peygamber'in (s.a.s) mevlidini tazim edip yüceltir ve okunmasına sebep olursa, dünyadan ancak iman üzere ayrılır ve hesapsızca cennete girer."

200 Hasan, "Ah Uhud dağı kadar altınımın olsaydı da hepsini Hz. Peygamber'in mevlidinin okunması için infak etseydim."

201 Maruf, "Kim Hz. Peygamber'in mevlidinin okunması için yemek hazırlar, kardeşlerini davet eder, ortamı aydınlatır yeni elbiseler giyinin, kokulanırsa ve bunları sırf mevlide olan saygısından dolayı yaparsa, Allah onu kıyamet gününde peygamberin ilk fırkasıyla birlikte haşreder. Sonunda da mekânı A'lâ-yı illiyyîn olur."

202 Şâfî'i, "Kim mevlidi nebînin okunması için arkadaşlarını uygun bir yerde toplayıp onlara yemek ve ihsanlarda bulunursa kıyamet gününde siddîk, şehîd ve salihlerle birlikte haşrolunur ve nihayetinde mekânı Naîm cenneti olur."

203 Cüneyd, "Kim mevlidi nebînin merasiminde bulunur ve ona gereken saygıyı hakkıyla ifa etse imanla kurtulur."

204 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 7-10.

205 Zira mevzû hadisin alametlerinden biri de pek önemli olmayan işlere çok büyük mükâfatlar vadetmesidir. Bkz. Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr Süyûtî, *Tedrîbu'r-râvî*, 1. Baskı, (Beyrut: Müessesetü'l-kütübü's-sekâfiyye, t.y.), 141.

doğuracağından pek makul görülmemektedir. Bu da söz konusu eserin ona nispet problemini doğurmaktadır.

Öte yandan oldukça mübalağalı ve ilmî dayanaklardan yoksun bu rivâyetler kronolojik bakımından da tutarsızdır. Zira bu rivâyetlere göre mevlid okutma ve kutlama olayı sahâbe döneminde başlamış olmalıdır. Hâlbuki mevlid kutlamalarının V/XI asırdan itibaren başladığı yönünde genel bir kanaat bulunmaktadır.²⁰⁶

Dördüncüsü: Yukarıda da değinildiği üzere, İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sında vadda' ve yalancı kassâsların mevlid kitaplarındaki masnû' şiirlerinden yakınmaktadır.²⁰⁷ Başka bir yerde de o, şiir ve methiyelerin inşasının mevlid merasimlerinin aslından olmamakla birlikte orada hazır bulunanların durumuna göre okunabileceklerini belirtmektedir.²⁰⁸ Yani o, mümkün olduğunca şiiri arka plana itme taraftarıdır denilebilir. Hatta onun bu tavrını mevlidinde görmek mümkündür. Zira o, mevlidinde hiçbir şiire yer vermemiştir. Buna karşın ona nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'da her mensur konunun ardından bir şiire yer verilmiş ve toplam on şiir kaydedilmiştir.²⁰⁹ Ayrıca bu şiirlerden bazıları İbn Hacer'den sonra yaşamış kimi âlimlere ait olduğu tespit edilmiştir. Meselâ الوفي لاهل الظهور وهذا الخفي هذا الامر اعجب ومن سؤزleriyle başlayan kaside bu türdendir.²¹⁰ Zira bu kaside, İbn Hacer'den sonra yaşamış Abdülganî en-Nablusî'ye (ö. 1143/1731) ait olup *Divan*'ında ona yer verilmiştir.²¹¹ Gerçekten de bu kaside söz konusu eserdeki diğer şiirlerden farklıdır, denilebilir. Zira onda tasavvufî üslup hâkim olup pek anlaşılmayan beyitleri de barındırmaktadır. Örneğin صفي لما تكدر ولكن واحد سوي الوجود في وما "Varlıkta bir zattan başka bir şey yoktur. Fakat varlık bulandı ve hâlâ berraklaşmadı" beytinin ve ondan sonra gelen bazı beyitlerin anlamı tam olarak anlaşılmamaktadır.²¹²

Diğer taraftan da İbn Hacer'e nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın içindeki bazı şiirlerin vezin ve mâna bakımından çok düşük olmaları da onların İbn Hacer tarafından kaleme alınmadıklarını göstermektedir. Meselâ eserdeki lafız-mâna zayıflığının yanında bir de hoş gitmeyen şiirlere المكيأ ذا يا المكيأ ذا يا سؤزleriyle başlayan şiir²¹³ örnek olarak gösterilebilir.²¹⁴

206 Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, 52.

207 Her ne kadar İbn Hacer'in bu tavrı şiirlerdeki abartılara yönelik olarak yorumlanabilse de yine de bu durum onun şiirden pek haz almadığına dair bir işaret olarak yorumlanabilir diye düşünüyoruz. İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 21b (Nüsha a).

208 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 24b (Nüsha a).

209 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 5-7, 12-13, 17, 20-21, 26-28, 31-34, 39-40, 42-44, 47-49, 59-60.

210 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 31-34.

211 Abdülganî b. İsmail en-Nablusî, *Dîvânü'l-Hakâ'ik ve mecmu'ü'r-rekâik (Dîvânü'd-Devâvîn)*, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, t.y.), 326-7; Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fî tercemeti İbn Hacer*, 62, 3 no'lu dipnot (Muhakkik Emced'in taliki).

212 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 31-34; Çağmar, *Edebî Açından Arapça Mevlidler*, 82-83.

213 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 20-21.

214 Lemyâ, *İbn Hacer ve cuhûduhu fî't-târîh*, 2: 365.

Beşincisi: İbn Hacer'e nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın bölüm tertipleri onun mevlid planına uymamaktadır.

Mevlide Kur'ân okuyarak başlanma usulünü yazılı kural haline getiren İbn Hacer, -yukarıda geçtiği üzere- mevlidini yedi bölüm halinde ele almasının yanında bölümlerin sıralanışında da belli bir metodun takip edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.²¹⁵ Onun bu planı kendisinden sonraki bazı mevlid kitaplarında takip edilmişken²¹⁶ ona nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ* için bunu söylemek imkânsızdır. Hatta ondaki konuların sıralanışı onun planına uymaları şöyle dursun temize çekilmemiş bir müsveddenin karmaşası içindedirler.

Altıncısı: İbn Hacer'e nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ* onun kaydetmeyeceği bazı rivâyetleri ve onun gibi bir muhaddisin yapmayacağı birtakım büyük hataları barındırmaktadır. Meselâ İbn Hacer, özgün *en-Ni'metü'l-kübrâ*'da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) peygamberliğini tarihlendirmeye çalışırken konuyla ilgili olarak *يَا رَسُولَ اللَّهِ، كُتِبَتْ مَتَى اللَّهُ، رَسُولَ يَا* / Ey Allah'ın Resûlü! Peygamber oluşunuz ne zaman kesinleşti? Rasûlüllah şöyle yanıtladı 'Âdem cesetle ruh arasındayken'²¹⁷ ve *نَبِيًّا؟ كُنْتُ مَتَى اللَّهُ رَسُولَ يَا* "نَبِيًّا؟ كُنْتُ مَتَى اللَّهُ رَسُولَ يَا" / Ey Allah'ın Resûlü! Ne zaman peygamberlikle şereflediniz? 'Âdem cesetle ruh arasındayken' dedi"²¹⁸ şeklindeki hadislerle yer vermektedir. Ayrıca o, "والماء الطين بين وأدم نبياً كنت" / Âdem (a.s.) su ve çamur halindeyken ben peygamber idim" ifadesiyle zikredilen bu haberin hadis olmadığını belirtmektedir.²¹⁹ Dolayısıyla da ona göre bu, bir rivâyet olarak aktarılmaması gerekmektedir. Ancak ona nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'da bu, bir hadis olarak kaydedilmektedir.²²⁰

215 Bkz. İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 25b (Nüsha a). Ancak Bakırcı bu bölümleri sehven altı olarak belirtmiştir. Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, 1701.

216 Meselâ el-Munâvî'nin (ö. 1031/1621) mevlidi zikredilebilir. Zira bu mevlidde konular bölümler halinde ayrılmamış ise de kronolojik bir sıra takip edilmiş olması bakımından İbn Hacer'in planının kısmen uygulandığı söylenebilir. Bkz. Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, 170-1. Ayrıca şunu belirtmeliyiz ki, her ne kadar Bakırcı, el-Alâî'nin (ö.761/1359) *ed-Durretu's-seniyye* ve İbnu'd-Deyba'nın (ed-Deyba'î) (ö. 944/1537) *Mevlidü'n-nebî eş-şefî* isimli mevlidlerinin de İbn Hacer'in planına göre sıralandığını belirtmişse de (Bkz. Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, 170-1.) kronolojik olarak bunun imkânsızlığından dolayı onun bu savı kabul edilemez bir husustur. Nitekim el-Alâî ile İbnu'd-Deyba' İbn Hacer'in selefidirler.

217 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 34: 202; Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdulmecid es-Selefi, 2. Baskı, (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, t.y.), 12: 92; a. mlf., *el-Mu'cemu'l-avsât*, thk. Târik b. Avdullah ve Abdulmuhsin b. İbrahim, (Kahire: Dâru'l-Harameyn, t.y.), 4: 272.

218 Tirmizî, Menâkib 1 (3609).

219 İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 26b (Nüsha a). Ayrıca Sehâvî de bu lafızlarla buna vâkif olmadığını belirtmektedir. Ali b. Muhammed Mollâ el-Kârî, *Mirkâtu'l-mefâtiḥ şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2002), 9: 3684.

220 Şu şekilde "والذي كان نبياً وأدم بين الماء والطين" zikredilmiştir. İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 34.

İbn Hacer'in yapmayacağı hataya örnek olarak da söz konusu eserde İmam Müslim'in *Câmiu's-Sahîh*'inde kaydedildiği belirtilen şu hadis zikredilebilir:²²¹

قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - من صلى علي صلاة واحدة صلى الله عليه بها عشراً ومن صلى علي عشراً صلى الله عليه بها مائة ومن صلى علي مائة صلى الله عليه بها الفا ومن صلى علي الفاحمت كتفه كتفي علي باب الجنة

Güya²²² Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyuruyor: “Kim bana bir kere salâvat getirirse, Allah buna karşılık ona on rahmet eder. Kim on kere salâvat getirirse, Allah ona yüz rahmet eder. Kim de yüz kere salâvat getirirse, Allah ona bin rahmet eder. Bin kere salâvat getiren ise benimle omuz omuza cennete girecektir.”²²³

Sehâvî'nin (ö. 902/1496) şimdiye kadar aslına vâkîf olmamakla birlikte mevzu olabileceğine değindiği bu rivâyet,²²⁴ haliyle Müslim'in *Câmiu's-Sahîh*'inde yukarıda zikredildiği şekliyle kaydedilmemiştir. Onda bu rivâyetin sadece ilk cümlesi yani “Kim bana bir kere salâvat getirirse, Allah ona on rahmet eder” ifadesi bulunmaktadır.²²⁵

İşte söz konusu eserin, mevzû hadislerle sahih hadisleri bu denli birbiriyile karıştıracak kadar büyük hataları barındırması onun İbn Hacer tarafından te'lîf edilmediğinin açık bir göstergesi olarak düşünüyoruz.

Bu arada günümüz araştırmacıları da İbn Hacer'e nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın ona ait olamayacağına değinmişlerdir. Meselâ Emced Raşîd bu hususla ilgili şu tespitte bulunmuştur:

“İlgili eseri, inceleyenler bunun İbn Hacer'in kaleminden çıkmış olmasının imkânsızlığını hemen fark edeceklerdir. Zira eser İbn Hacer'in üslubundan pek uzak olmasının yanında bilgi olarak da pek kayda değer bir şeyleri muhtevi değildir.²²⁶ Ayrıca mezkûr eserin İbn Hacer'e ait olamayacağının en kuvvetli delili, İbn Hacer'den sonra yaşamış Abdülganî en-Nablusî'nin *Divan*'ındaki bir şiirin burada kayıtlı olmasıdır.”²²⁷

221 Ayrıca bu bir baskı hatası değildir. Zira ilgili rivâyet yazmalarda da bu haliyle kayıtlıdır. Bkz. İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebî*, 19b (Nüşa aa); 24a-b (Nüşa ab); 20a (Nüşa ac).

222 Mevzu damgası yiyen rivâyetlerin bu durumlarına hemen ilk başta dikkat çekmek için başlarına “güya, sözde, sözüm ona” gibi gerçekte var olmayıp öyle sanıldığını ifade eden kelimelerin kullanılmasında fayda mülâhaza ediyoruz.

223 İbn Hacer (?), *en-Ni'metü'l-kübrâ*, 41.

224 Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salâti ala'l-Habîb*, thk: Muhammed Avvâme (Medine: Mektebetü'r-Reyyân, 2002), 242. Ancak muhakkik Muhammed Avvâme “mevzû olabileceğine” dair ibarenin her ne kadar ilgili eserin Mektebetü'l-İlmiyye ve Hindistan baskılarında bulunsa da müellife ait olmama ihtimaline değinmektedir.

225 Müslim, *Kitâbu's-Salât*, 11.

226 Bu eleştirinin oldukça abartılı olduğu aşikârdır.

227 Emced Raşîd'in kastettiği şiir, yukarıda kaydettiğimiz *ومن أعجب الأمر هذا الخفي* sözleriyle başlayan şiirdir. Bkz. Nablusî, *Dîvânü'l-Hakâ'ik*, 326-7; Ebû Bekr es-Seyfî, *Nefâisu'd-dürer fi tercemeti İbn Hacer*, 62, 3 no'lu dipnot (Muhakkik Emced'in taliki).

Selami Bakırcı'nın da bu konuyla ilgili mülâhazası şu şekildedir:

Ünlü bir hadis tenkitçisi olan İbn Hacer'in mevlid okutmanın faziletiyle ilgili dört büyük halifenin görüşlerini eserinde kaydetmesine ihtimal vermeyen Bakırcı, buradan hareketle Heytemî'ye nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın ona aidiyetini sorgulamaktadır. Ayrıca o, söz konusu eserin elindeki İbn Hacer'in mevlid nüshalarından farklı olduğunu hatta farklı olmaktan da öte özellikle muhtasar mevlide üslup ve içerik bakımından hiç benzemediğine dikkat çekmiştir. Nihayetinde o, bu mevlidin ya isim benzerliğinden İbn Hacer el-Mekkî'ye nispet edilmiş olabileceğine veya aynı ad altında bir başkasının kaleme almış olabileceğine kanaat getirmiştir.²²⁸

Çağdaş araştırmacı Lemyâ bint Ahmed eş-Şâfiî de şu iki sebepten dolayı ilgili eserin İbn Hacer el-Heytemî'ye ait olamayacağı görüşündedir:

1- Heytemî'ye nispet dilen *en-Ni'metü'l-kübrâ* ile mahtut olan *en-Ni'metü'l-kübrâ* tamamen birbirlerinden farklıdırlar.

2- Mezkûr eserin içerisindeki yalan-mevzû rivâyetler onun İbn Hacer tarafından te'lîf edilmediğini göstermektedir. Ayrıca o, içindeki mevzû rivâyetlerden dolayı Müslümanların bu kitabı okuma konusunda oldukça mesafeli durmaları gerektiğine değinmiştir. Öte yandan Lemyâ söz konusu eserin İbn Hacer'e nispet edilme nedenini onun birçok mevlid kitabı²²⁹ oluşuna dayandırmaktadır.²³⁰

Abdurrahman Ece ise, bu konuyla ilgili şöyle bir görüş beyan etmiştir:

“Bu eser, tahkik edilmemiştir; İbn Hacer'e nispeti sabit değildir. Ayrıca onun *Mevlidü'n-nebî* adında mahtut halde bulunan ayrı bir eseri vardır.²³¹ Mahtut eserindeki rivâyetlerin hiçbiri söz konusu eserde geçmemektedir. Bu durum tezimizi desteklemektedir.”²³²

Sonuç

Mevlid kitaplarının en yaygını olan *en-Ni'metü'l-kübrâ* isimli mevlid kitabı, yurt içi ve yurt dışındaki pek çok yayınevi tarafından tahkik edilmeden İbn Hacer el-Heytemî'nin adına basılmaktadır. Tespit edebildiğimize göre bu eserin ona nispetinin temelinde, üç farklı yazma bulunmaktadır. Ancak bu nüshalar bir yazmada bulunması gereken bütün kayıtlardan yoksundurlar. Daha açık bir ifade ile ilgili yazmalar eserin metninden ve “Hezâ Mevlidü'n-nebî (s.a.s) li'bni Hacer” ifadesinden başka hiçbir şeyi ihtiva etmemektedirler. Bu da itimat edilecek kadar muteber olmadıkları anlamına gelebilir.

228 Bakırcı, *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*, 48-9.

229 Ancak onun bu konuda sadece bir eserinin olduğu ve birçok isimle anıldığına dikkat çekmiştik.

230 Lemyâ, *İbn Hacer ve Cuhûduhu fi't-târîh*, 2: 365.

231 Ece'nin kastettiği eser, İbn Hacer'in *en-Ni'metü'l-Kübrâ*'sının sonuç kısmından oluşturulan mevliddir.

232 Ece, “İbrahim el-Hasan keyfi'nin *İrşâdü'l-Mu'minîn* Eserinin Hadis İlmindeki Değeri”, 423.

Dolayısıyla da bu eserin İbn Hacer'e nispeti müstensihlerin bir hatası olabilir. Zira İbn Hacer'e nispet edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*, üslup ve muhteva bakımından onun orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sı ile onun çeşitli isimlerle adlandırılan diğer nüshaları ve sonuç kısmından oluşturulan muhtasar mevlidlerle hiçbir benzerliği ve alâkası bulunmamaktadır. Bununla birlikte ona nispet edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'da onun gibi bir muhaddisin yapmayacağı büyük hatalar bulunmaktadır. Ayrıca orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sında vadda' ve yalancı kassâsların mevlid kitaplarındaki masnû' şiirlerinden yakınan İbn Hacer, mevlidinde hiçbir şiire yer vermemiştir. Buna karşın ona nispet edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'da her mensur konunun ardından bir şiire yer verilmiştir. Ayrıca bu şiirlerden bazıları İbn Hacer'den sonra yaşamış kimi âlimlere ait olduğu ve *Divân*'larında kayıtlı olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan iki eser birbirleriyle taban tabana zıt bazı görüşleri muhtevidir. Yani onları İbn Hacer'in kaydetmiş olması çelişki doğuracağından pek makul görülmemektedir.

Bu ve -yukarıda zikredilen- daha başka nedenlerden dolayı İbn Hacer'e nispet edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın ona aidiyeti neredeyse imkânsız gözükmemektedir. Bu tür nispeti ihtimal dışı olan eserlerin nispeti yeterince araştırılmadan yayımlanması, ilim edebine uymamakla birlikte kitabın adına basıldığı âlime de büyük bir haksızlıktır. Şöyle ki, ona nispet edilen *en-Ni'metü'l-kübrâ* gibi muhtelif birçok esere kaynaklık etmiş ve asırlardır bütün İslâm dünyasında tanınan ve okunan bir mevlid kitabının büyük bir hadis ve tarih âlimi İbn Hacer'e nispeti, eserdeki hadisleri inceleme imkânı bulamayan kimselere eserde bulunan hadislerin İbn Hacer'in onayından geçtiği intibahını verebilir. Bu da büyük bir sorumluluk gerektirir. Diğer taraftan da İbn Hacer'in asıl *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sı onun gölgesinde kalmış, bu zamana kadar hak ettiği alâkayı göremeyerek neşredilmemiştir. Hâlbuki dünyanın muhtelif birçok kütüphanelerinde yazmaları bulunmaktadır. Dolayısıyla bu eserin çok zayıf bir ihtimal de olsa ilgili nüshalardan hareketle en azından "İbn Hacer'e nispet edilen: *Mevlidü'n-nebî*" şeklinde veya müellif adı belirtilmeden sadece "*Mevlidü'n-nebî*" ismiyle basılmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Öte yandan İbn Hacer'in farklı birçok mevlid kitabı te'lîf ettiğiyle ilgili yanlış kanaatin oluşmasına neden olan hususun orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sına ve onun sonuç kısmından oluşturulan kısa mevlide verilen çeşitli isimlerin neden olduğunu tespit ettik. Şöyle ki, mevlidle ilgili tek bir eser te'lîf eden İbn Hacer, ilgili eserini *en-Ni'metü'l-kübrâ* olarak isimlendirmektedir. Ayrıca bu ismin birçok yazma üzerinde bulunmasının yanı sıra kimi talebeleri ve bibliyografya âlimi tarafından da benimsenmektedir. Ancak bütün bunlara rağmen bazı nüshalarda eserin adı, *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ*, *el-Makâlîd fi'l-mevâlîd*, *el-Kavlü's-sevî fî asli ameli'l-mevlidi'n-nebevî* ve *Mevlid-ü İbn Hacer* gibi farklı adlarla isimlendirilmektedir. Bunun müstensihlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu isim farklılığından dolayı ilgili nüshalar genelde *en-Ni'metü'l-kübrâ*'dan farklı bir kitap olarak kaydedilmektedir. Örneğin *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ* olarak isimlendirilen nüsha büyük bir ihtimalle adı

üzerinden yapılan bazı çıkarımlarla *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın üzerinde bir tetimme olarak düşünülmektedir.

İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ*'nın sonuç kısmını ikinci bâbta senedli olarak kaydettiği rivâyetlerin sened, mütâbî ve şevâhidlerini hazfederek oluşturmuştur. Bu sonuç kısmı mevlid hüviyetinde olduğundan bizzat kendisi ve bazı müstensihler tarafından müstakil olarak kaleme alınmıştır. Ancak o bu çalışmasını isimlendirmemiştir. Dolayısıyla talebeleri başta olmak üzere bazı müstensihler ve böyle bir nüshayı yayımlamaya çalışan günümüz araştırmacıları onu uygun bir isimle adlandırma yoluna gitmişlerdir. Nihayetinde de bu nüsha, *Muhtasar en-Ni'metü'l-kübrâ*, *Mevlidü'n-nebî*, *Hâtimetü'l-mevlidi's-şerîf* ve *Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî* gibi çeşitli isimlerle anılmış ve yaygınlık kazanmıştır. Bu farklı isimlendirmelere dikkat etmeyen bazı araştırmacılar da İbn Hacer'in ayrı isimlerle anılan her bir mevlid kitabını müstakil bir çalışma zannetme hatasına düşmüşlerdir.

Bu çalışmanın devamı mahiyetinde olan İbn Hacer'in orijinal *en-Ni'metü'l-kübrâ*'sının tahkik ve değerlendirmesi, yurt içi ve yurt dışındaki kimi nüshaları dikkate alınarak tarafımızdan hazırlanmış olup yayım aşamasındadır.

Kaynakça

- Akpınar, Hüseyin. *Urfa'da Mevlid ve İlâhîler*. Ankara: Altan Matbaacılık, 2014.
- Ali el-Kârî, b. Muhammed. *Mirkâtu'l-mefâtiḥ şerhu Mişkâti'l-Mesâbîḥ*, Beyrut: Dâru'l-fikr, 2002.
- Aslan, Mahsun. *İbn Hacer el-Heytemî İle Şemsuddîn er-Remlî ve İhtilaf Sebepleri*. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, 2018.
- Bakırcı, Selami. *Mevlid Doğuşu ve Gelişmesi*. İstanbul: Akademik Araştırmalar Yayınları, 2003.
- Bekiroğlu, Harun. "Yazma Eserlerden Kodikoloji'ye: Tahkike Giriş". *Sivas Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23/2, (Aralık 2019), 855-889.
- Çağmar, M. Edip. *Edebî Açından Arapça Mevlidler*. Ankara: İlâhiyât, 2004.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Hadis Edebiyatı*. 8. Baskı, İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011.
- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman. *Müsned ed-Dârimî*. thk. Hüseyin Selim ed-Dârânî, 1. Baskı, Riyad: Dâru'l-Muğnî, 1421/2000.
- ed-Diyarbakrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan. *Târîhu'l-hamîs fî ahvâli enfesi'l-nefs*. 2. Cilt, Beyrut: Dâru's-Sâder, t.y.
- Durmuş, İsmail. "Mevlid-Arap Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 480-482. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah. *Delâilu'n-Nübüvve*. thk. Muhammed Revvâs Kal'acî ve Abdalberr Abbâs, 2. Baskı, 2 cilt, Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1986.
- Ece, Abdurrahman. "İbrahim b. Muhammed el-Hasankeyfî'nin İrşâdü'l-Mu'minîn ve İkâzu'l-Ğâfilîn Adlı Eserinin Hadis İlmi açısından Değeri", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, (2017): 403-434.
- Emced Raşîd, Muhammed Ali. *İmâm İbn Hacer el-Heytemî ve esâru fî'l-fıkhî's-Şâfiî*, Master Tezi, Ürdüniye Üniversitesi, 2000.
- Erkan, Nevzat - Dünder, Ahmet İhsan. *Mevlid Geleneğinin Önemli Bir Halkası et-Tenvîr fî mevlidi's-sirâci'l-münîr*, Bursa: Bursa Akademi, 2020.
- Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, 1. Baskı, 5 cilt, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. 1990.
- Heyle, Muhammed Habîb. *et-Târîḥ ve'l-müerriḥûn bi Mekke*. Mekke: Müessesetü'l-Furkân, 1994.
- el-Heysemî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebû Bekr. *Mevâridü'z-zam'ân ilâ zavâid İbn Hibbân*. thk: Muhammed Abdurrezzak Hamza, b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- İbn Hacer el-Heytemî, Şihabuddin Ahmed b. Hacer. *el-Fetâva'l-fıkhîyyeti'l-kübrâ*. derleyen: Talebesi Abdülkadir el-Fâkihî el-Mekkî, 4 Cilt. b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, t.y.
- İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ 'ale'l-âlem fî mevlidi seyyidi benî Âdem*. Kahire: Matbatü'l-İstikâme, 1952.
- İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ...*, İran: İslâm Şura Meclis Kütüphanesi, 90211/13713, 1-45.
- İbn Hacer, *en-Ni'metü'l-kübrâ...*, İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, 344/3, 21a-56b (Nüsha a).
- İbn Hacer, *Hâtimetü'l-mevlidi's-şerîf*. Kastamonu: İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 2092/1, 1b-16a.
- İbn Hacer, *Hâtimetü'l-mevlidi's-şerîf*. Kayseri: Râşid Efendi eski eserler kütüphanesi, 1323/28, 152a-160a.
- İbn Hacer, *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ (Mevlidü'n-nebî)*. Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk koleksiyonu, 50 Ür 429/2, 75b-140a.

- İbn Hacer, *İtmâmü'n-ni'meti'l-kübrâ 'ale'l-âlem bi mevlidihi s.a.s.* İstanbul. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Laleli, 3680, 10a-57a (Nüsha b).
- İbn Hacer, *Mevlid-ü İbn Hacer.* İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Esad Efendi koleksiyonu, 448/1, 1a-75b.
- İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebevî.* thk. Ebu'l-Fazl el-Huveynî el-Eserî, Tanta: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1411/1990.
- İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebî.* Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Yazmalar koleksiyonu, 06 Mil A 5182/1, 1b-31b (Nüsha aa).
- İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebî.* Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Yazmalar koleksiyonu, 06 Mil Yz 5753, 4b-43a (Nüsha ab).
- İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebî.* Ankara: Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Yazmalar koleksiyonu, 06 Mil Yz 6746, 1b-35a (Nüsha ac).
- İbn Hacer, *Mevlidü'n-nebî.* Riyad: Melik Suûd Kütüphanesi, 6003, F1683, 1a-26a.
- İbn Hacer, *Mevlidün-nebî.* İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, İzmirli İ. Hakkı koleksiyonu, 4048, 1-40.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân et-Temîmî el-Bustî. *el-İhsân fî takrîb Sahîh İbn Hibbân.* Tertip: İbn Bülbân el-Fârisî, tlk, thk: Şuayb el-Arnaûd, 1. Baskı, 18 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd. *et-Tabakâtu'l-kübrâ.* thk. Muhammed b. Abdulkadir Atâ, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İbnu'l-Cevzî, Cemalüddin Abdurrahman b. Ali. *Mevlidü'l-arûs.* thk. Abdulhafîz el-Bakkâlî el-Gazvânî, b. y.: 1437/2015.
- İbnü'l-İmâd, Abdülhay b. Ahmed el-Hanbelî. *Şezerâtu'z-zeheb fî ahbâri men zeheb.* thk. Mahmud Arnâvût, 1. Baskı, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1986.
- İsmail Paşa el-Bağdâdî, İsmail b. Muhammed. *Îzâhu'l-meknûn fî'z-zeyli alâ Keşfi'z-zunûn.* i'tina: Şerafettin Yalçın ve Rifat Bilge, Beyrut: Dâru İhyâu Türâsi'-Arâbi, t.y.
- İsmail Paşa el-Bağdâdî. *Hediyyetu'l-ârifîn esmâu'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn.* 2 Cilt. Beyrut: İhyâu Türâsi'l-Arabî, t.y.
- Kallek, Cengiz. "İbn Hacer el-Heytemî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 19: 531-534. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Kandemir, M. Yaşar. "İbn Nâsırüddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 20: 226-229. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Kettânî, Muhammed b. Ca'fer. *Hadis Literatürü (er-Risâletü'l-müstatrafe).* Çev. Yusuf Özbek, İstanbul: İz Yayınları, 1994.
- el-Lahcî, Abdullah b. Saîd Abbâdî. *Münteha's-sûl alâ vasâili'l-vusûl ilâ Şemâili'r-Rasûl.* 4 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2008.
- Lemyâ bint Ahmed b. Abdullah eş-Şâfiî, *İbn Hacer el-Mekkî ve Cuhûduhu fî'l-kitâbeti't-târîh,* Doktora Tezi, Ummu'l-Kurâ Üniversitesi, 1417/1996.
- el-Müneccid, Selahaddin. *Mu'cem mâ üllife an Resûlillah s.a.s.,* Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Cedîd, 1402/1982.
- Nâsır Hüseyin Ahmed, "Mülahhasü'l-mevlidi'n-nebevî li Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî (Birinci kısım)", *Mecelletü'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye,* 8, (2007): 223-241.
- Nâsır Hüseyin Ahmed, "Mülahhasü'l-mevlidü'n-nebevî li Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Heytemî (İkinci kısım)", *Mecelletü'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye,* 9, (2007): 243-278.
- Nablusî, Abdülganî b. İsmail. *Dîvânü'l-Hakâ'ik ve mecmu'u'r-rekâik (Dîvânü'd-Devâvîn).* Beyrut: Dâru'l-Cîl, t.y.
- Onay, İsa, *Mevlid ve Naatlarda Peygamber Tasavvuru.* Yüksek Lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2013.

- Onay, İsa. "Mevlidlerde ve Naatlarda Hz. Peygamber'in Efdaliyetine İlişkin Tasavvurun Dini Referanslar Açısından Değeri", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*, 19/2, (2019), 491-531.
- Özel, Ahmet. "Mevlid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 475-479. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Özel, Ahmet. "Mevlid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 475-479. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. "Folklorik Bir Ritüel Olarak Mardin'deki Mevlit Merasimleri ve Çeşitli Özellikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/56, (Nisan 2018): 81-90.
- Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman. *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salâti ala'l-Habîb*. thk: Muhammed Avvâme Medine: Mektebetü'r-Reyyân, 2002.
- Serkîs, Yusuf İlyân, *Mu'cem el-Matbuâtî'l-Arabiyye ve'l-Muarrabe*, Mısır: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1346/1928.
- es-Seyfî, Ebû Bekr b. Muhammed b. Abdullah. *Nefâisu'd-dürer fi tercemeti Şeyhu'l-İslâm İbn Hacer*. thk. ve tlk. Emced Raşîd, Ammân: Dâru'l-Feth, 2016.
- Sulaiman, Osmankhan, *İbn Hacer el-Heytemî'nin "el-İ'lâm bi Kavâtii'l-İslâm" Adlı El Yazmasının Tahkiki*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2016.
- Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr. *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- Süyûtî, *el-Hâvî li'l-fatâvî*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2004.
- Süyûtî, *Tedrîbu'r-râvî*, 1. Baskı, Beyrut: Müessesetü'l-kütübü's-sekâfiyye, t.y.
- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*. thk. Hamdî b. Abdulmecid es-Selefî, 2. Baskı, 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, t.y.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-evsât*. thk. Târik b. Avdullah ve Abdulmuhsin b. İbrahim, 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Harameyn, t.y.
- Tıraşçı, Mehmet. "Güneydoğu ve Doğu Anadolu Çevresinde Arapça, Kürtçe, Zazaca Mevlidler ve Müzikal Olarak İcra Ediliş Tarzları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2, (2013): 209-236.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa. *el-Câmiu'l-kebîr*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, 1996.
- Uysal, İsa. *İbn Hacer el-Heytemî Hayatı Eserleri ve "el-Fetâvâ el-Hâdisiyye" Özelinde Hadisçiliği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2015.
- Ziriklî, Hayruddîn b. Mahmud. *el-A'lâm -Kâmusu terâcim li eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ mine'l-arab ve'l-musta'ribîn ve'l-musteşrikîn*. 15. Baskı, 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002.